

Viera Kačinová a kol.

Mediálna výchova

pre 5. ročník základných škôl
metodický materiál

© ŠPÚ 2005

Obsah

Moja mediálna biografia	3
Základné druhy médií a ich význam	7
Médiá v kontexte histórie	12
Profesia novinár v rôznych druhoch médií	16
Charakteristické znaky televízie v porovnaní s inými médiami	20
Televízne žánre, ich vzorce a konvencie	27
Ako sa tvorí televízna relácia?	31
Druhy programov pre deti a mládež v televízii	35
Naša televízna relácia	42

Moja mediálna biografia

Ročník: piaty; prvý (osemročné gymnázium)

Časová dotácia: 3 vyučovacie hodiny

Nadväznosť na iné tematické celky: východiskový materiál pre prácu s médiami, nadväzuje na všetky ostatné témy

Východisko:

Médiá si integrálnou súčasťou života človeka od najútlejšieho detstva po dospelosť až starobu. Pravdepodobne prvý kontakt dieťaťa je s televíznou obrazovkou, potom nasledujú detské časopisy a rozhlasové vysielanie. Mediálna skúsenosť v mnohých smeroch predchádza reálnym zážitkom v rôznych oblastiach. Médiá tvoria významnú časť voľno-časových aktivít, časovo patria k aktivitám zaberajúcim takmer najväčšiu časovú plochu.

Ciele:

Žiak má byť schopný:

1. uvedomiť si úlohu médií, vlastné potreby aj motiváciu pre ich využívanie
2. posudzovať ponuku médií diferencovane s ohľadom na prínos, ktorý môže získať využívaním médií
3. uvedomiť si súvislosť medzi rôznymi aktivitami voľného času a časom stráveným využívaním médií v smere prehodnotenia prístupu k médiám.
4. identifikovať médiá, s ktorými prišiel do styku v rámci osobnej histórie
5. charakterizovať jednotlivé typy médií z hľadiska frekvencie (ako často sa s nimi žiak dostáva do kontaktu), periodicity (aká je periodicitá daných médií).

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Východiskom pre splnenie **všetkých učebných cieľov** je **individuálna práca žiakov, v ktorej si majú zmapovať médiá**, s ktorými prichádzajú do styku sami a s ktorými prichádzajú do styku v rámci rodiny. Vhodné je, aby na úvod pred samotnou prácou vysvetlil učiteľ žiakom, čo patrí pod množinu médií a ako ich môžeme rozdeľovať, prečo internet je súčasne prostriedkom masovej komunikácie, ale aj priestorom pre sledovanie médií.

Charakteristika a základné znaky prostriedkov masovej komunikácie je uvedená v učebnom texte. V ňom sa dôraz kladie predovšetkým na základné druhy masmédií, ako sú noviny, časopisy, televízia, rozhlas (rádio) internet. Učiteľ by sa mal však pokúsiť zmapovať aj žiacku frekvenciu využívania ostatných médií, ktoré sú súčasťou jeho mediálnej biografie. Uvádzame tu príklady ďalších tlačových, zvukových a zvukovo-obrazových médií a digitálnych médií. Niektoré z nich predstavujú nosiče na zaznamenávanie textových, obrazových, zvukových, zvukovo-obrazových informácií.

V súčasnosti najpopulárnejším sa stáva využívanie digitálnych médií, kde dôležitá úloha patrí internetu a mobilným telefónom. Tieto médiá, ktoré slúžia na komunikáciu, by mali byť tiež špeciálnou témou rozhovoru učiteľa so žiakmi. Učiteľ sa snaží na hodinách formovať žiakov postoj aj k týmto médiám. Žiaci by mali pochopiť, že častokrát tieto médiá predstavujú len

stratu času a peňazí, naopak v mnohých prípadoch je ich využívanie oprávnené.

Úvodným vstupom v súlade so **štvrtým a piatym učebným cieľom** by mala byť **spoločná diskusia žiakov o tom, s ktorými médiami prišli do styku v predchádzajúci deň**. Diskusia sa tak môže stať konkrétnejšia, ako keď sa hovorí o médiách všeobecne. Od žiakov vyžadujeme:

- aby uviedli, čo sledovali v televízii, internete, počúvali v rádiu v predchádzajúci deň, kedy, koľko, kto s nimi dané médiá sledoval, či počúval
- ako si vyberajú čo budú sledovať (náhodou, podľa programového týždenníka, z teletextu)
- či si sami kupujú niektoré noviny alebo časopisy, resp. či sa kupujú noviny a časopisy na ich podnet (sami si ich vyžadujú, napr. detské časopisy, záujmové)
- aby uviedli, s kým sa o mediálnych obsahoch rozprávajú
- aby uviedli, čo môžu a čo nemôžu sledovať v médiách čas, v ktorom nemôžu pozerať televíziu.

Žiaci môžu dostať úlohu, aby stručne prerozprávali obsah relácie, ktorú sledovali alebo článku, ktorý čítali.

Pre učiteľa tu je priestor poukázať na:

- množstvo času, ktoré sa venuje médiám
- skutočnosť, že mnohokrát využívame médiá bez toho, aby sme si zapamätali podstatu
- poukázať na zlozvyky v súvislosti s využívaním médií – napr. zapnutý televízor aj vtedy, keď ho nikto nesleduje, súbežné vykonávanie viacerých činností, napr. počúvanie rádia a učenie, zapínanie televízora bez toho, aby sme vedeli, čo sa bude vysielat', príliš veľa času stráveného s počítačovými hrami, posielaním SMS....

Hlavné zadanie pre žiakov, na ktoré by sa mali pripraviť v rámci domácej úlohy (viď Úloha na doma v učebnom texte), znie:

- zmapuj si médiá, s ktorými prichádzaš do styku. Inštruktáž ich vedie k tomu, aby neuvádzali len napr. televíziu, ale aj jej názov, konkrétne relácie, ktoré v nej sledujú.

Žiak by si mal urobiť mediálnu mapu:

Noviny (denníky)	poznám	čítam	doma sa čítajú
Časopisy	poznám	čítam	doma sa čítajú
Rozhlasové stanice	poznám	počúvam	doma sa počúvajú
Televízne stanice	poznám	sledujem	doma sa sledujú
Internet	čo robím	na internete,	aké obsahy
vyhľadávam, ako často a v akom rozsahu mám prístup k internetu			
Video	využívam	- nevyužívam,	sám si nahrávam,
požičiavanie videokaziet;			

Táto mapa by mala byť rozšírená o **konkrétne obsahy** – čo v médiách čítam, počúvam, sledujem.

Na nasledujúcej hodine by sa mal urobiť prehľad a porovnanie zistených faktov v rámci triedy.

Učiteľ by mal vysvetliť v súlade s **druhým a tretím učebným cieľom**, ktoré z uvádzaných obsahov, resp. titulov sú vhodné, ktoré slúžia len ako oddychové a ktoré sa dajú využiť v rámci prípravy na vyučovanie z rôznych predmetov.

Vhodné je zamerať sa aj na využívanie médií cez internet. Učiteľ môže ponúknuť žiakom internetové stránky vybraných médií, napr. časopisov, ktoré sú pre žiakov určené.

Mimoriadnu pozornosť treba **venovať dôvodom, motivácii k čítaniu, počúvaniu a sledovaniu**. Žiakmi uvádzané motívy by mohli byť zapisované a kategorizované podľa základných funkcií médií:

informovať – vzdelávať – zabávať – presvedčať a získať pre nejakú ideu, správanie. Učiteľ by mal žiakov upozorniť na bezdôvodné trávenie času s médiami – ako prostriedkami proti núde.

Sú tu veľké rozdiely? Čítajú žiaci aj špecializované časopisy, napr. zamerané na prácu s počítačom: PC revue, alebo špecifické časopisy zamerané na mladých ľudí, napr. Bravo, Kamarát a pod.? Čo im to prináša? Čo sa im páči a čo nie?

Na tretej hodine v súlade **so všetkými učebnými cieľmi** by žiaci v diskusii mali vysvetliť:

1. Kto ovplyvňuje výber médií a mediálnych obsahov, ktoré recipujú?
2. Či sú médiá, ktoré v súčasnosti využívajú, tými, ktoré chcú využívať, alebo im doma niečo zakazujú.
3. Spokojnosť detí s dostupnosťou médií.
4. Názor na prospešnosť (užitočnosť) využívania médií a na potenciálne škodlivé dôsledky.

Diskusia by sa mala opierať o vlastné skúsenosti detí s médiami.

V diskusii je možné vrátiť sa k prvým kontaktom s médiami: K čomu sa viažu prvé spomienky na médiá, čo si z toho pamätajú. Porovnať to, čo v súčasnosti sledujú v médiách s ich predchádzajúcim obdobím – čo sledovali či počúvali v médiách, ale v súčasnosti nesledujú, nepočúvajú. Vhodné je diskutovať o vhodnosti mediálnych obsahov pre túto vekovú kategóriu a zdôvodniť, prečo niečo je a prečo nie je vhodné. V tejto časti diskusie poukázať, že médiá sú integrálnou súčasťou nášho života a že nás sprevádzajú po celý život.

Dôležitá je **diskusia o voľnočasových aktivitách žiakov a mieste médií medzi nimi**. Žiaci pod vedením učiteľa by si mali na tretej hodine vytvoriť prehľad voľnočasových aktivít od najfrekventovanejších po najzriedkavejšie (podobne ako je to v tabuľke v rámci učebného textu). Učiteľ si špeciálne všíma, na ktorom mieste žiaci uviedli: koľko času trávia posielaním SMS, hraním počítačových hier, chatovaním.

Diskusia by mala smerovať k **časovej proporcii voľnočasových a mediálnych aktivít**. Súčasťou diskusie sú aj podmienky pre aktívne využívanie voľného času. Aké možnosti majú žiaci pre aktívne využitie voľného času a ako ich využívajú, ktoré príležitosti im chýbajú.

Učiteľ by sa mal snažiť usmerniť postoj žiakov k médiám:

- poukázať na šírku ponuky, ku ktorej treba pristupovať výberovo vzhľadom na vekové a psychologické charakteristiky príjemcu
- poukázať na potrebu zdôvodneného (motivovaného) prístupu k médiám, zdôrazniť aj pozitívne vplyvy médií (význam informovanosti, vzdelávania, zábavy, možnosti komunikácie)
- poukázať na rozsah voľného času, ktorý majú žiaci k dispozícii, na význam a dôležitosť cieľavedomého a aktívneho využívania voľného času a na miesto médií ako jednej z náplní voľného času, avšak nie výlučnej.

Materiálno-didaktické prostriedky:

ukážky rôznych mediálnych obsahov, s preferenciou obsahov vhodných pre žiakov; špecializované časopisy, internet na vyhľadávanie adres najznámejších médií.

Literatúra:

1. Blažek, B.: Tváří v tvář obrazovce. Praha : SLON 1995
2. Burton, G., Jiráček, J.: Úvod so studia médií. Praha : Barrister&Principal, 2001
3. Grahame, J., Danaille, K.: The Media book. London : Published by English&Media centre 2001
4. Kunczik, M.: Základy masové komunikace. Praha: Karolinum, 1995
5. McNair, B.: Sociologie žurnalistiky. Praha : Portál 2004
6. McQuail, D.: Úvod do teórie masové komunikace. Praha : Portál 2002

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala doc. Elena Hradiská, PhD. (Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK v Bratislave), marec 2005

Základné druhy médií a ich význam

Ročník: piaty; prvý osemročné gymnázium

Časová dotácia: 6 vyučovacích hodín

Nadväznosť na iné tematické celky: Verejno-právne a súkromné televízie (5.ročník; 1. roč. osemročné gymnázium); Zábavné a zábavno-súťažné relácie v televízii (7. ročník; 2. roč. osemročné gymnázium); Prečo ľudia čítajú noviny, časopisy, počúvajú rozhlas a sledujú televíziu? (8.ročník; 3. ročník osemročné gymnázium).

Východisko:

Médiá sú neoddeliteľnou súčasťou nášho každodenného života. Periodická tlač (noviny, časopisy) televízia, rozhlas a digitálne médiá sú dôležité **informačné zdroje**, prostriedky masovej, skupinovej, interpersonálnej a intrapersonálnej komunikácie. Médiá sú zdrojmi výkladu reality a predstavy o nej. Z hľadiska hodnotového sú nositelia a šíritelia hodnotových orientácií, etických kategórií a ich významov v spoločnosti v kontexte kultúrnych tradícií. Z hľadiska kultúrneho a spoločenského sú médiá prostriedkom masovej kultúry, **prostriedky výchovy a vzdelávania**, zdroje moci, prostriedky ovplyvňovania udalostí verejného života a života jednotlivca, prostriedky sebarealizácie človeka. Oblasť, v ktorej tieto hromadné informačné prostriedky existujú, je priemyselným odvetvím, ktoré ponúka pracovné príležitosti, tvorí a produkuje **zábavu** a dáva nám spôsob, ako tráviť voľný čas.

Ciele:

Žiak má byť schopný:

1. definovať základné druhy médií: tlačené, elektronické a digitálne
2. rozlišovať a porovnávať, ako masové médiá: noviny, časopisy, rozhlas, televízia a internet plnia funkcie: a to informatívnu, výchovno-vzdelávaciu a zábavnú
3. rozlišovať medzi získavaním „pozitívneho“ a „negatívneho“ z médií
4. vnímať zábavu nielen ako základnú funkciu médií, ale aj spôsob, ktorým nám médiá môžu krať čas
5. diferencovať médiá podľa veľkosti publika, ktorému mediálne obsahy ponúkajú.

Uvedené ciele sú súčasťou dlhodobého cieľa: naučiť žiaka, aby porozumel základným odlišnostiam medzi jednotlivými médiami a rozumel ich funkciám, užíval ich pozitívne stránky a vedel sa chrániť pred stránkami negatívnymi.

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Na splnenie **prvého cieľa** je určená **prvá vyučovacia hodina**. Je vhodné, aby na úvod podnietil učiteľ žiakov k *diskusii o médiách*. Kde všade sa s nimi môžeme stretnúť, ako dopĺňajú náš život a ako nás sprevádzajú na každom kroku.

Následne by mal učiteľ zadať deťom úlohu, pri ktorej budú vidieť na fotografiách 6 médií (televízia, časopis, internet, noviny, rádio, CD-ROM). Úlohou žiakov bude rozdeliť tieto médiá do troch skupín podľa vlastností, ktorá ich spája. Po tom, ako deti splnia úlohu, by mal učiteľ „zmapovať“ rozdelenie do skupín a opýtať sa, prečo tak deti urobili.

V nasledujúcej časti by mal nasledovať výklad, ktorý deťom objasní, že médiá delíme do troch základných skupín: médiá **printové** (kniha, noviny, časopisy), **médiá elektronické** (rozhlas, televízia, film) a **digitálne** (internet, CD-ROM, DVD). Učiteľ by mal zrozumiteľným spôsobom žiakom vysvetliť, na akom princípe fungujú elektronické a digitálne médiá. Mal by sa venovať každému médiu osobitne najmä novinám, časopisom, rozhlasu, televízii a internetu a to so zameraním na jeho fungovanie. Žiaci by mali na základe výkladu porozumieť tomu, čo všetko je potrebné na to, aby sme mohli sledovať a počúvať elektronické a digitálne médiá (vlastniť elektronický prístroj ako televízor, video, rádio, počítač, mať elektrinu, anténu, prípadne pripojenie na internet, je potrebná práca ľudí v médiu...). Učiteľ by mal taktiež žiakom vysvetliť princíp fungovania printových médií: ako vznikajú noviny, v čom spočíva práca redaktorov (tlač na papier, práca redaktorov, grafikov...). Učiteľ tiež dbá na to, aby sa žiacke chápanie médií neobmedzilo len na technickú stránku. Žiaci sa majú postupne naučiť vnímať uvedené médiá či masmédiá v širšom kontexte ako inštitúcie, ktoré majú určitú deľbu práce a vytvárajú produkty pre široké publikum.

Druhá vyučovacia hodina mala slúžiť k naplneniu **druhého učebného cieľa**. Žiaci by sa na tejto vyučovacej hodine mali naučiť primárnu funkciu masových médií – **informovanie**.

Hodinu môže začať učiteľ otázkami: *Zamyslite sa a povedzte, ako si najlepšie oddýchnete, keď ste unavení? Oddýchnu si niektorí z vás tak, že pozerajú televíziu alebo počúvajú rádio? Čo okrem oddychu nám môže televízia alebo rádio ponúknuť?*

V úvode by mal učiteľ žiakom vysvetliť pojem informácia. V nasledujúcej časti by mal žiakom pomôcť, aby porozumeli zákonitostiam informovania, ktoré sú charakteristické pre konkrétne druhy médií: ako často a v akej nám médiom informácie prináša; aká je možnosť reakcie média na nečakané udalosti; informácie akého charakteru nám prevažne prináša atď.

Žiak by mal porozumieť, že internet je médium neobmedzené čo sa týka množstva informácií, ktoré sú na ňom zverejnené. Takisto je médium, ktoré je časovo neobmedzené a prináša informácie najrýchlejšie zo všetkých médií. Informácie môže na celosvetovú sieť umiestniť ktokoľvek, kto sa k nej pripojí a to, kedy sa ich dozvieme, závisí len od nášho prístupu k internetu a schopnosti vyhľadávať potrebné informácie.

Čo sa týka printových médií, mal by si žiak osvojiť, že **noviny** prinášajú informácie jedenkrát denne a väčšinou nám prinášajú správy o tom, čo sa stalo v predchádzajúci deň. **Časopisy** prinášajú informácie ešte v dlhších časových intervaloch. To, čo sa v časopise píše, závisí od jeho zamerania s ohľadom na sociodemografické ukazovatele. Podstatou získavania informácií z elektronických médií je, že si ich konzumáciu môžeme odložiť

„na neskôr“, keď budeme časovo, psychicky, priestorovo aj motivačne schopní a ochotní informácie prijímať.

Elektronické médium **rádio** nám prináša informácie počas celého dňa vo forme rôznych správ a moderátorských vstupov do vysielania. Krátke správy môžeme väčšinou počúvať každú hodinu. Dlhšie správy, ktoré voláme aj „hlavné“ správy, bývajú väčšinou vo večerných hodinách. Informácie, ktoré sa dozvedáme z rádia, nesmú byť náročné, aby sme boli schopní zachytiť ich význam. Žiaci by sa tiež mali naučiť, že **televízia** nám prináša informácie najmä v spravodajských reláciách, ktoré majú presne danú štruktúru podľa dôležitosti ponúkaných informácií. Niektoré televízie majú správy ráno a na obed, večer majú hlavnú spravodajskú reláciu. Na Slovensku máme televíziu, ktorá prináša len správy a informuje nás o nových udalostiach celý deň. Učiteľ by mal predchádzajúcu časť odľahčiť otázkami: *Porozmýšľajte, o čom všetkom nás môžu médiá informovať? Ktoré informácie vás zaujímajú najviac? Môže nám to, čo sa naučíme v médiách pomôcť alebo ublížiť? Dostali ste sa už niekedy do situácie, kedy ste napodobňovali to, čo ste videli v televízii? Počuli ste o prípadoch, kedy tak robili iní?*

Sledujete špeciálne televízne kanály, ktoré ponúkajú dokumentárne programy, z ktorých sa môžeme veľa naučiť? Vedeli by ste povedať, ako za sebou bývajú informácie v televíznych spravodajských reláciách usporiadané? Čo býva väčšinou na začiatku správ, čo býva na konci?

Tretia vyučovacia hodina by mala slúžiť na vysvetlenie druhej funkcie masových médií –**výchovno-vzdelávacej**. Žiaci by sa mali učiť rozlišovať medzi tým, čo pozitívne si z médií „odniesť“ a čo sa rozhodne nenaučiť, príp. nenapodobňovať (**druhý a tretí učebný cieľ**). Učiteľ by mal tiež žiakom pripomenúť, že existujú typy médií, ktorých hlavnou funkciou je prinášať ľuďom vzdelávacie a poučné programy (tv so zameraním na dokumentárne filmy, ríšu zvierat atď.) *Učiteľ by mal vyzvať žiakov, aby vymenovali názvy televízií. Prípadne sa ich môže opýtať, či a prečo sledujú spomenuté médium?*

Žiaci by mali porozumieť tomu, že informácie z médií nám ponúkajú určitý **obraz o svete**. Získavame informácie o svete okolo nás. Informácie sú z oblasti sociálnych väzieb, kultúry, politiky, medziľudských vzťahov. Procesom „učenie v kontexte médií“ nazývame to, že informácie nielen získavame, zapamätávame si ich ale si ich v istých situáciách vybavujeme (selektívna **retencia**). Žiakom by mal učiteľ priblížiť situáciu, do ktorej sa niekedy v živote dostali a vedeli konať bez toho, že by predtým ku konaniu dostali konkrétne inštrukcie od dospelých (vnímanie určitej situácie ako samozrejmosti, vyplývajúce z toho, že v mediálnom živote som to prežil už niekoľkokrát, no v skutočnom živote to zažívam po prvýkrát.) Otázka zo strany učiteľa by mala znieť:

Dostali ste sa už niekedy do situácie, kedy ste napodobňovali to, čo ste videli v televízii?

Cieľom tejto vyučovacej hodiny je i poučiť deti o tom, že nie všetko, čo vidíme v médiách a čo si zapamätávame je vhodné i robiť. Zvlášť by sme ich mali upozorniť na **určité kritické oblasti** (prejavy agresivity, násilia, požívanie

omamných látok, drog a pod.), ktorých učenie sa môže mať vážne **následky nielen pre žiakov ale aj pre ich okolie.**

V tejto časti by bolo vhodné, aby učiteľ pustil žiakom kazetu na ktorej je z televízneho vysielania zaznamenaných niekoľko činností, ktoré sú vhodné a ktoré nie sú vhodné na učenie a napodobňovanie. Spolu s nimi by mal každú činnosť hodnotiť a vyzdvihovať pozitíva či upozorňovať na negatíva.

Na záver vyučovacej hodiny učiteľ môže vyzvať žiakov, aby napísali päť pozitívnych a päť negatívnych vecí, ktoré sa môžu naučiť z televízie.

Do budúcej hodiny si pripraví vyhodnotenie odpovedí žiakov.

Na ďalšej vyučovacej hodine učiteľ zhodnotí odpovede žiakov a vyzdvihne tie pozitívne i negatívne odpovede, ktoré sa objavili u najväčšieho počtu žiakov. Zároveň pripomenie myšlienku z predchádzajúcej hodiny. Teda, že žiaci sa majú vystríhať pred konaním s negatívnymi následkami a naopak venovať sa pozitívnym činnostiam a snažiť si zapamätať z médií to, z čoho by mohli mať osobný prínos a osoh.

Štvrtá vyučovacia hodina má žiakom priblížiť, ako **médiá bavia svojich divákov – štvrtý učebný cieľ.**

Učiteľ by mal žiakom vysvetliť, čo všetko sa ukrýva pod pojmom zábava. Pretože táto vyučovacia hodina je venovaná zábavnej funkcii médií, mala by sa celá niesť v uvoľnenom duchu. Vhodnou činnosťou na túto hodinu by bolo priniesť niektoré printové médium vhodné pre deti (školské časopisy) a zadať im z nich úlohu:

Pokúste sa v časopise nájsť tie časti, ktoré nám slúžia hlavne na zábavu. Pokiaľ žiaci nájdu vtipy, mali by ich nahlas prečítať, ak nájdu krížovku, mali by sa ju pokúsiť vylúštiť, hádanku uhádnuť atď. Ku koncu vyučovacej hodiny by mali žiaci odpovedať na otázku:

Ktoré je vaše najobľúbenejšie médium a prečo vás bavi?

Predposledná vyučovacia hodina by mala žiakom napomôcť zhrnúť poznatky o funkciách, ktoré médiá plnia, aby tak dokázali lepšie ich rozoznávať hlavne podľa toho, akú funkciu v spoločnosti plnia (**druhý učebný cieľ**). V prvej polovici hodiny by sa mal učiteľ zamerať na printové médiá. Zatiaľ čo **noviny** plnia najmä funkciu **informačnú, časopisy plnia rozličné funkcie** podľa toho, pre koho (akú skupinu ľudí, s akými záujmami) sú určené. V tejto časti je vhodné upozorniť žiakov a vysvetliť im, že existujú dva typy médií - médiá so širokým zameraním („médiá pre všetkých“) a úzko špecializované médiá („pre niekoho“) – **piaty učebný cieľ.**

Po tomto vysvetlení by mali žiaci dostať nasledovnú úlohu: *Priradte k druhom časopisu funkciu, ktorú podľa vás hlavne plnia. Krížikom označte okienko, kam podľa vás časopis patrí. Žiaci by mali následne svoje zaradenie odôvodniť.*

V druhej časti hodiny by mal učiteľ plynulo prejsť k médiám digitálnym a elektronickým. Mal by zdôrazniť, že internet je médium pre „všetkých“, pretože plní všetky funkcie rovnomerne. Rozhlas a televízia môžu byť zamerané rôzne podľa toho, koho chcú osloviť, – tie elektronické médiá, ktoré chcú osloviť čo najviac divákov (rôzneho veku, pohlavia, vzdelania)

a tie, ktoré ponúkajú programy konkrétnym skupinám obyvateľstva. Úloha, ktorú v tejto časti zadá učiteľ žiakom, je podobného charakteru ako úloha predchádzajúca:

Skúste priradiť nasledovné rádiá a televízie ku skupinám obyvateľstva, ktoré chcú osloviť. (Křížikom označte okienko, kam televízia alebo rádio podľa vás patrí).

Po vypracovaní tejto úlohy a odkontrolovaní správnosti učiteľ ešte okrajovo spomenie existenciu verejnoprávných médií a komerčných médií, plnenie ich úloh a funkcií vyplývajúcich zo zákona.

Posledná vyučovacia hodina v tomto bloku je vhodná na zopakovanie učebnej látky. Vhodné je i zadať domácu úlohu:

Pozorne si doma prezrite televízny program. Vyberte si jeden deň v týždni. Skúste k jednotlivým reláciám, filmom a programom (jedného konkrétneho dňa) napísať, ktorú funkciu podľa vás hlavne plnia.

Posledná vyučovacia hodina má tiež slúžiť na vyzdvihnutie funkcií masových médií, ktoré vychádzajú primárne alebo sekundárne z troch základných funkcií.

Informovanie na diaľku prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov nám dáva pocit komunikácie na diaľku, teda sme súčasťou masovej komunikácie. Informácie, ktoré dostávame z médií, sú určitým spôsobom spracované, preto dostávame skreslený obraz reality (nemôžeme si ho overiť, konfrontovať, vytvoriť po „svojom“). Informácie spolu s učením (vzdelávaním) nám cez médiá prinášajú určité kultúrne vzorce, hodnotové orientácie a etické kategórie, ktorých my sa stávame nositeľmi. To, že médiá pracujú s informáciami im do rúk dáva veľkú moc atď.

Žiakom na hodine nie je potrebné uviesť explicitne ďalšie funkcie médií: kultúrnu, mravnú, sociálnu, politickú. V učebnom texte sú spomenuté len okrajovo, pretože podrobne sa im venujú samostatné vyučovacie bloky. Chceme tiež zabrániť informačnej preťažnosti textu. Učiteľ by mal však špeciálne so žiakmi prebrať médiá ako ponúkateľov hodnotových orientácií a etických kategórií – čiže ich mravnú funkciu. Táto je v texte implikovaná do výchovno-vzdelávacej funkcie.

Materiálovo-didaktické pomôcky: časopisy, televízor, video

Literatúra:

1. REIFOVÁ, I. a kol.: *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál. 2004.
2. KUNCZIK, M.: *Základy masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1995.
3. BREČKA, S.: *Médiá v Slovenskej republike*. Trnava : FMK UCM, 2002.
4. Kolektív autorov: *Heslár masmediálnej komunikácie*. Trnava : FMK UCM, 2004.
5. HOLINA, V.: *Publikum prostriedkov masovej komunikácie na Slovensku*. Bratislava : Novinársky študijný ústav, 1992.
6. De FLEUR, M.L., BALL-ROKEACHOVÁ, S.: *Teorie masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1996.
7. Mc QUAIL, D.: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 1999.
8. JIRÁK, J., KOPPLOVÁ, B.: *Média a společnost*. Praha : Portál, 2003.

Médiá v kontexte histórie

Ročník: *piaty; prvý (osemročné gymnázium)*

Časová dotácia: *4 vyučovacie hodiny*

Nadväznosť na iné tematické celky: **Moja mediálna biografica; Základné druhy médií a ich význam (5. roč.; 1. roč. osemročné gymnázium).**

Východisko:

Žiaci sa zatiaľ naučili reflektovať svoj vlastný mediálny konzum, poznajú jednotlivé druhy médií. V tomto tematickom celku získajú prehľad o vývoji jednotlivých druhov médií: od tlačených (knihy, noviny, časopisy), cez elektronické (zvukový film, rozhlas, televízia), až po digitálne médiá (internet, CD-ROM, DVD). Samostatnou časťou je tiež vývoj mediálnych nosičov ako záznamu obrazu a zvuku: obrazových médií (fotografia), zvukových médií (gramoplatňa, magnetofónové pásky, zvukové CD) a zvukovo-obrazových médií: (film, videokazeta, DVD). Tlačené médiá sa začali rozvíjať od 15. storočia (kníhtlač), 20. storočie je érou elektronických médií. Prelom medzi druhým a tretím tisícročím je charakteristický nástupom digitálnych technológií, ktoré menia charakter konvenčných médií a zrejme sa vyvinú do podoby úplne nových mediálnych formátov. Žiaci základných škôl bežne prichádzajú do styku s multimédiami. Východiskom pre ich vznik bolo spájanie „TIME“ odborov: T (telekomunikácií), I (informačných technológií), M (médií) a E (entertainment = zábavný priemysel). Kedysi bolo prioritnou výhradnou úlohou médií informovať verejnosť, dnes sa čoraz viac dostávajú do popredia ich zábavné funkcie. Rastie tiež interaktivita užívateľov, kedysi to bola iba korešpondencia čitateľov do periodík, neskôr telefonovanie do rozhlasu a televízie, dnes je to napríklad hlasovanie formou SMS v rôznych televíznych reality šou

Ciele:

Žiaci sú schopní:

1. disponovať základným prehľadom o jednotlivých druhoch médií v historickom kontexte (tlačené, elektronické, digitálne médiá)
2. chápať význam kníhtlače pre rozvoj tlačených médií – kníh, novín, časopisov
3. popísať základné princípy, na ktorých funguje film (premietanie), televízia a rozhlas (médiá s vysielaným signálom) a zároveň si uvedomovať ich význam v modernej spoločnosti a to najmä televízie
4. rozlišovať jednotlivé druhy obrazových, zvukových a zvukovo-obrazových médií - nosičov a registrovať kvalitatívne rozdiely medzi nimi (napr. gramoplatňa – magnetofónová kazeta – zvukové CD)
5. chápať revolučné možnosti digitálnych médií v porovnaní s ostatnými médiami.

6. Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Na splnenie **prvého a druhého cieľa** stačí **jedna vyučovacia hodina**. Učiteľ by mal žiakov oboznámiť s tromi etapami vývoja médií, ako sú podané na začiatku učebného textu. **Žiaci by mali pochopiť súvislosť medzi rozvojom spoločnosti, technickým pokrokom a vývojom médií.** Napríklad urbanizácia a industrializácia vyvolala zvýšenie komunikačných potrieb, ktoré začali naplňať práve médiá: tlač, rozhlas a televízia. Keďže možnosti spoločenských aktivít neboli také ako v minulosti, spoločnosť sa atomizovala a ľudia boli izolovanejší. Noviny a rozhlasové vysielanie im však poskytovalo pocit spoluúčasti na verejnom živote. Vlna vynálezov na prelome 19. a 20. storočia (objav elektriny, telegraf, objav elektromagnetických vln, bezdrôtový prenos hlasu, generátor rádiových vln, telefón, kinematograf, fonograf a pod.) umožnili rozvoj úplne nových komunikačných prostriedkov. **Nové technické objavy a úspešné patenty vyvolali revolúciu a zmenili spoločnosť.** Bez nich by bol význam masových médií pre spoločnosť oveľa menší. **Médiá „stvorili“ informačnú spoločnosť a zábavný priemysel.**

Pri objasňovaní princípu kníhtlače môže učiteľ zohnať nejaké tlačiarenské pomôcky, napríklad odliatky písmenok, slov, rôzne neorezané tlačoviny a podobne. Nie je to však nutné. Žiaci môžu dostať za úlohu nájsť doma najstaršiu knihu. Učiteľ na hodine vyvolá diskusiu o tom, **čo býva obsahom časopisov, novín a na čo nám vlastne slúžia.** Tu je možné žiakov upozorniť, že keď noviny neexistovali, ľudia sa niektoré informácie nemali ako dozvedieť – nevedeli, čo sa deje v spoločnosti. Príchod novín posilnil možnosti občanov zúčastňovať sa na verejnom živote a ovplyvňovať ho. Učiteľ by mal žiakov upozorniť, že prvoradým cieľom novín je predať čo najviac výtlačkov, preto mnohé z nich vyhľadávajú (vytvárajú) škandalózne a senzáčné informácie, pričom sú často neseriózne. Ľudia však majú tendenciu **veriť tomu, čo je publikované** v novinách, hoci to môže byť skreslené, či dokonca nepravdivé. Učiteľ môže priniesť žiakom niekoľko starších a novších výtlačkov časopisov, novín.

Splneniu **tretieho cieľa** stačí **jedna hodina**. Učiteľ ukáže žiakom nejaké dokumentačné materiály o starých filmoch (tu sa zdá byť najvhodnejším riešením nejaká obrazová publikácia o filme s fotografiami). Z histórie filmu by mal žiak vedieť, že mnohé dnes samozrejme prvky tohto umeleckého druhu kedysi neexistovali: prvé filmy boli celkom krátke, čiernobiele a nemé. Učiteľ môže žiakom pustiť ukážku nejakej starej grotesky. Podobne možno postupovať aj pri televízii: na videokazetu nahrá záznam staršej a novšej televíznej relácie a úlohou žiaka bude identifikovať, ktorá je staršia, ktorá novšia a popísať rozdiely. **Pri televízii je dôležité, že je to najvplyvnejšie a najvýznamnejšie médium súčasnosti,** ktorému ľudia venujú najviac svojho času. Učiteľ môže žiakom vysvetliť, že film, rozhlas aj televízia vyvolali senzáciu. Zvlášť pri televízii sa ľudia pretekali v tom, kto bude vlastniť čo najlepší prijímač – považoval sa totiž za **symbol sociálneho statusu.** Pri rozhlase a televízii je vhodné zdôrazniť fakt, že ide o médiá s vysielaným signálom, ich rozšíreniu muselo predchádzať technické zdokonaľovanie. Učiteľ by mal žiakov upozorniť, že film bol kedysi masovým médium (50.

roky), ale dnes toto výhradné postavenie kvôli televízii stratil. Teraz sa skôr orientuje na mládež. **Okrem toho film je umelecký druh, ale rozhlas a televízia sú službou.** Na hodine je možné viesť diskusiu o rozhlasovej programovej skladbe (hovorené slovo, správy, rozhlasové hry, hudba, súťaže) a televíznej programovej skladbe (seriály, filmy, správy, dokumenty, súťaže). **Učiteľ môže žiakom na rádiomagnetofóne predviesť, ako sa hľadajú jednotlivé rozhlasové stanice pomocou gombíka cez frekvenčné pásma.** Žiaci dostanú za domácu úlohu naladiť rozhlasovú stanicu Slovensko 1.

Splneniu **štvrtého cieľa** môže byť venovaná **jedna hodina**. Žiaci dostanú za domácu úlohu priniesť na hodinu staršie a novšie fotografie, platne, magnetofónové pásky. Učiteľ s nimi môže diskutovať o výhodách, nevýhodách jednotlivých druhov médií v kontexte ich vývoja (najlepšie sa to dá demonštrovať na fotografiách a zvukových nahrávkach). **Na hodine by určite nemala chýbať gramoplatňa, zvukové CD, audiokazeta (MC). Učiteľ môže cez tieto príklady priblížiť žiakom fenomén hudobného priemyslu a popularity hudobných skupín.** Bez zvukových nosičov a rozvoja zvukovej techniky by dodnes hudobníci museli vystupovať naživo a niektoré hudobné žánre by nemohli vzniknúť (elektronická hudba). Učiteľ si môže nahráť na kazetu, prípadne napáliť na CD ukážky zvukových záznamov v rôznej kvalite (platňa, audiokazeta, rozhlas, CD kvalita), žiaci dostanú za úlohu odlišiť najhorší záznam od najkvalitnejšieho. Tu by bol zrejme vhodný počítačový program, na ktorom je možné zvukové nahrávky deformovať tak, aby pripomínali rozhlasové vysielanie, platňu a podobne. Ak učiteľ túto možnosť mať nebude, môže žiakom pustiť **ukážku rozličných hudobných žánrov v historickom priereze vývoja populárnej hudby v 20. storočí** (charlestone, swing, jazz, rock and roll, rock, dance, elektronická hudba, atď.). Táto hodina je určená aj vývoju zvukovo-obrazových médií- nosičov od klasických VHS až po digitálne: DVD. Učiteľ prípadne prinesie aj nejaké exempláre na ukážku a spolu so žiakmi tieto médiá porovná, vyzdvihne výhody DVD (kvalita obrazu, zvuku) a zároveň nevýhody (cena, potreba drahšieho prehrávača).

Splneniu **posledného, piateho cieľa**, bude venovaná **jedna hodina**. Učebný text tu obsahuje témy ako nástup digitálnych technológií a rozvoj digitálnych médií najmä CD-ROM-u, Internetu, DVD (prebral so žiakmi už na predchádzajúcej hodine). Učiteľ môže začať hodinu o tom, čo sú to počítače, na čo všetko sa dajú využiť a koľko času za nimi trávia deti. Vhodnou ukážkou môže byť nejaký CD-ROM, najlepšie aj v krabici (nejaká multimediálna encyklopédia alebo počítačová hra), prípadne vytlačené stránky z internetu. **Pri týchto multimédiách je dôležité žiakom vysvetliť, že vznikli spojením viacerých mediálnych prvkov** (text, fotografie, ukážky z filmov, hudbu a zvukové efekty). Multimédiá sú počítačovým fenoménom, ktorý na digitálnej báze zjednotil prvky prevzaté z iných médií a vytvoril samostatné, nové médium. Tu **treba osobitne zdôrazniť interaktivitu multimédií**. Tú neponúka žiadne iné médium. Práve počítače umožňujú prostredníctvom vstupových prvkov (klávesnica, myš, dotykový monitor) ovládať prvky počítačového programu. Pri všetkých iných médiách je užívateľ viac alebo menej **pasívny**, pri multimédiách sa

vyžaduje jeho **aktivita**. Učiteľ sa môže žiakov opýtať na ich vlastnú skúsenosť s CD-ROMom. Bolo by vhodné, aby žiaci vedeli, že **multimédiá nemusia slúžiť iba na zábavu (PC hry, Playstation), ale aj na vzdelávanie. Pri multimediálnych encyklopédiách je možné zabaviť sa a zároveň sa niečo nové naučiť**. V rámci možností školy môže učiteľ žiakom v počítačovej učebni predstaviť nejaké multimediálne výukové CD, prípadne ilustrovať možnosti internetu.

Materiálno-didaktické pomôcky:

tlačiarenské pomôcky: napríklad odliatky písmenok, slov, rôzne neorezané tlačoviny a podobne; ukážky rôznych druhov časopisov a novín; VHS kazeta so záznamom grotesky, staršej a novšej televíznej relácie; televízor s videoprehrávačom; obrazová publikácia o filme s fotografiami; gramoplatne, zvukové CD, audiokazety (MC), CD s ukážkami zvukových záznamov; VHS a DVD filmy; rádiomagnetofón s CD prehrávačom; CD-ROM (počítačová hra, multimediálna encyklopédia); vytlačené stránky z internetu; počítačová učebňa.

Literatúra:

1. DeFLEUR, Melvin – BALLOVÁ-ROKEACHOVÁ, Sandra: *Teorie masové komunikace*. Praha : Univerzita Karlova, 1996.
2. RANKOV, Pavol: *Masová komunikácia. Masmédiá a informačná spoločnosť*. Levice : L.C.A., 2002.
3. SCHELLMANN, Bernard a kol.: *Médiá. Základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha : Europa-Sobotáles, 2004.

© Štátny pedagogický ústav: Spracovali: Mgr. Alexander Plencner (Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave), doc. Gažová (Katedra kulturológie FF UK, v Bratislave), jún 2005.

Profesia novinár v rôznych druhoch médií

Ročník: *piaty; prvý (osemročné gymnázium)*

Časová dotácia: *5 vyučovacích hodín*

Náväznosť na iné tematické celky: *Práca redaktora a reportéra v médiách (8. roč.; 3 roč. osemročné gymnázium)*

Východisko:

Profesia novinár je verejnosťou vnímaná rozporuplne. Na jednej strane sú novinári oslavovaní za pomoc v rôznych situáciách, keď sa im podarilo prostredníctvom médií poukázať na nepravosť, odhaliť nevhodný prístup k riešeniu problému, alebo konkrétne problém vyriešiť. Na druhej strane, vďaka medializácii osobného života niektorých z novinárov, šírením informácií o ich vzťahoch, financiách a pod. sú často považovaní za zvýhodnenú skupinu obyvateľstva. Známa z novinárskej obce je len časť novinárov, najmä tá, ktorá pracuje v súkromných médiách, takmer alebo úplne neznámi sú mnohí kvalitní novinári pracujúci v regionálnych médiách. Práve na nich by sa mala upriamiť pozornosť na hodinách, Profesia novinár je príťažlivá pre mnohých mladých ľudí a v rámci mediálnej výchovy by sa mali žiaci oboznámiť s podstatou tejto profesie.

Ciele: Žiak má byť schopný:

1. charakterizovať profesiu novinár.
2. rozlíšiť medzi profesiou novinár, redaktor a moderátor.
3. opísať odborné, charakterové a osobnostné predpoklady pre výkon novinárskej profesie.
4. charakterizovať náplň práce novinára v rôznych typoch médií.
5. na konkrétnych príkladoch určiť, čo je porušením etiky v médiách.

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Stručne **charakterizovať, kto je to novinár a rozlíšiť medzi pojмами novinár –redaktor – moderátor**, by žiaci mali v rámci dvoch vyučovacích hodín.

Východiskom by mala byť práca v skupinách po 4 – 5 žiakov, v ktorých by sa spoločne porozprávali, kto je podľa nich novinár a porozprávali si osobné skúsenosti, ak sa s novinárom stretli. Skúsenosti prediskutované v skupinkách by mali byť zaznamenané na tabuľu, pričom deťom známych novinárov by učiteľ zapisoval vo vzťahu k médiu, kde pôsobia. Dôležité je podnietiť ich uvažovanie aj smerom na regionálne médiá – zistiť, či poznajú aj takýchto redaktorov, využiť, ak niektoré z detí má rodiča novinára.

Zvláštnu pozornosť treba venovať známosti novinárov z novín a časopisov, ako aj rozhlasových a televíznych relácií, ktoré sú určené žiakom ako cieľovej skupine.

Záverom tejto časti by malo byť (podporené učebným textom) vysvetlenie, kto je novinár a čím sa zaoberá, čo je podstatou jeho práce.

Dôležité je zdôrazniť, že novinárstvo je veľmi dôležitá profesia, že novinári pripravujú hlavne spravodajstvo vo všetkých médiách (domáce, zahraničné, športové, z kultúry...) a to buď v podobe správ, alebo reportáží, rozhovorov, komentárov, diskusií.

Žiaci by mali byť informovaní o širokom zábere novinárstva – s touto profesiou sa stretávame v médiách, ale aj na tlačových oddeleniach rôznych inštitúcií. Podobne hovorcovia prezidenta, politických strán a hnutí sú tiež často novinári. Novinári pracujú nielen v rámci štátu, ale aj ako spravodajcovia v zahraničí. Využiť na priblíženie tejto práce sa dajú niektoré aktuálne udalosti (v roku 2005 to boli napr. živelné katastrofy v Indonézii, o ktorých novinári informovali priamo z miesta nešťastia).

Vhodné by bolo v tejto časti zaradiť ukážky z médií a ukázať na nich žiakom, kde je uvádzané meno novinára v tlači a ako sa zahlasujú novinári v rozhlase a televízii.

Podľa toho, akých novinárov žiaci uvádzali, pedagóg má príležitosť vysvetliť **rozdiel medzi novinárom – redaktorom – moderátorom.**

Podstatu vysvetľuje učebný text. Učiteľ by sa pri vysvetľovaní mal opierať o konkrétny príklad. Napr. moderátorku televíznych novín Markíza Marianu Ďurianovú pravdepodobne pozná veľká časť žiakov. Jej náplňou práce je sprostredkovať správy pre príjemcov – moderovať. Nie je ani novinárkou, ani redaktorkou (má ukončené vysokoškolské vzdelanie – psychológ). Aby bola novinárkou, musela by mať ukončené vysokoškolské vzdelanie žurnalistiky. Redaktor nemusí mať žurnalistické vzdelanie, ale musí vyberať, selektovať informácie, pripravovať rozhovory, spracovávať ich. To však nie je náplň uvedenej moderátorky, ona sprostredkováva informácie od novinárov, redaktorov smerom k príjemcom.

V rámci domácej prípravy by si žiaci mali pripraviť zoznam – mená redaktorov, novinárov, moderátorov, ktorých poznajú z médií a súčasne opísať, čo sa im na nich páči, ktoré vlastnosti a naopak, čo sa im na nich nepáči. Treba vyzvať žiakov, aby požiadali o pomoc aj rodičov.

Pedagóg na základe vlastnej skúsenosti z médií by mal ilustrovať rôzne typy redaktorov – moderátorov, vhodné je zamerať sa aj na regionálne médiá.

Domáca príprava je východiskom k diskusií o tom, kto sa môže stať novinárom. Ako pomôcka môžu slúžiť nasledujúce otázky:

– myslíte si, že novinárom sa môže stať niekto len vtedy, keď je pekný, príťažlivý? (cieľom je viesť ich k tomu, že základom tejto profesie je odbornosť a nie vizáž, ale aj poukázanie na skutočnosť, že sympatický novinár, moderátor môže byť dôveryhodnejším, presvedčivejším)

– myslíte si, že novinár musí byť len mladý? (cieľom je upozorniť na to, že vek nie je rozhodujúci, hoci u nás sú mnohí novinári najmä v televízii mladí)

– čo musí novinár vedieť? (cieľom je žiakov naviesť na uvažovanie o schopnostiach novinára); dôležité je vysvetliť, že novinár musí mať odborné vzdelanie (vyznať sa v niektorej oblasti), že musí vedieť dobre po slovensky (zdôvodniť, že všetci sa vyjadrujú slovom, ktoré má byť dostupné a zrozumiteľné širokej verejnosti), tiež by mal ovládať cudzie jazyky (aby mohol prinášať informácie zo zahraničia a robiť rozhovory s ľuďmi zo zahraničia, ktorí k nám prichádzajú), mal by vedieť narábať s technikou.

Domáca príprava je východiskom k diskusii o vlastnostiach novinára.

Zdôrazniť treba:

- záujem o ľudí a dianie,
- túžbu poznať pravdu
- charakterové vlastnosti – prejavujúce sa snahou po objektívnosti
- tvorivosť – dôležité pre spracovanie témy
- komunikatívnosť – dôležitá pre nadväzovanie rozhovorov
- empatia – schopnosť vžiť sa do pocitov iných
- odolnosť voči záťaži; napr. psychická záťaž pre moderátora v štúdiu tesne pred rozsvietením červeného svetla sa dá prirovnať k psychickej záťaži pilota nadzvukového lietadla;
- prispôsobivosť – veľmi dôležitá vzhľadom na striedajúce sa prostredia, v ktorých pracuje, ako aj na rôznorodosť ľudí, s ktorými pracuje.

Odborným spôsobilostiam a osobnostným vlastnostiam novinára by sa mala venovať jedna hodina.

Na ďalšej hodine by sa mal žiak dozvedieť, **čo konkrétne robí novinár v jednotlivých médiách**. Ideálne by bolo pozvať do školy redaktora z niektorého média, vrátane regionálnych a miestnych médií, aby opísal proces tvorby novinárskych výpovedí pre jednotlivé médiá. Základná náplň práce je obsiahnutá v učebnom texte.

Dôležité je náplň činnosti rozdeliť na fázy:

- prípravnú – vyhľadávanie témy, zber prvotných informácií, posúdenie vhodnosti témy z hľadiska významu, aktuálnosti, príťažlivosti pre príjemcov, blízkosti k záujmom a potrebám cieľovej skupiny;
- realizačnú – spracovanie informácií, realizácia rozhovorov k téme, overovanie faktov;
- technicko – distribučnú – zaradenie do konkrétneho vysielania, v konkrétnom čase, zaradenie do novín a časopisov;
- postkomunikačnú – spätná väzba od odbornej a laickej verejnosti; Zdôrazniť, že vzhľadom na slobodu prejavu, každý má právo reagovať na mediálne prejavy; je to príležitosť upozorniť na reakcie na internete k jednotlivým článkom uverejneným napr. v dennej tlači; inou formou sú e-mailly ako spätná väzba, telefonáty do redakcie, listy čitateľov;

Etika novinárskej práce – v rámci tejto témy by mal žiak dostať základné informácie o Etickom kódexe novinárskej práce, ktorý bol schválený v roku 1990 na I. zjazde Slovenského syndikátu novinárov (najväčšej novinárskej organizácie, ktorá má viac ako 3000 členov – novinárov z rôznych médií aj rôzneho postavenia v médiách).

Jednotlivé články Etického kódexu by mal učiteľ so žiakmi aspoň v stručnej podobe prebrať. Ako úvod do komunikácie slúžia výpovede žiakov k etike v médiách, ktoré spracovali ako domácu úlohu za pomoci rodičov.

Učiteľ by mal na ukázkach. Napr. z denníka Nový Čas poukázať na porušenie etických pravidiel – napr. titulok na prvej strane sľubuje oveľa viac, ako poskytuje obsah článku vo vnútri čísla, alebo uvedenie neoverených informácií, ktoré sa neskôr ukázali ako nepravdivé. Príklady je možné získať z internetovej stránky Tlačovej rady SR (www.trsr.sk).

Dôležité je informovať žiakov o možnostiach občanov reagovať na porušenie etických princípov a to viacerými spôsobmi:

Obrátiť sa na Radu pre vysielanie a retransmisiu v Bratislave, ktoré dohliada nad dodržiavaním zákona o Vysielaní a retransmii v rozhlasovom a televíznom vysielaní; požiadať o preverenie prípadu predpokladaného porušenia etiky (www.rada-rtv.sk)

Obrátiť sa na Tlačovú radu SR v prípade, ak bola etika porušená v novinách a časopisoch.

Obrátiť sa na Radu pre reklamu, ak došlo k porušeniu etických princípov v reklame v tlači, rozhlase alebo televízii (www.rpr.sk) .

Konkrétne ukážky je možné stiahnuť aktuálne z internetových stránok týchto inštitúcií.

Materiálno-didaktické prostriedky: tlačené médiá

Literatúra:

Agee,W.– Ault, P. – Emery, E.: Introduction to Mass Communications. 12 ed. New York : Longman 1997

Burton, G., Jiráček, J.: Úvod so studia médií. Praha : Barrister&Principal, 2001

DeDleur,M.– Ballová-Rokeachová,S.: Teorie masové komunikace. Praha : Univerzita Karlova 1996

Kunczik, M.: Základy masové komunikace. Praha: Karolinum, 1995

Malcom F. Mallette: Příručka pro novináře střední a východní Evropy. Praha: Lidové noviny, 1993

McLuhan, M.: Člověk, médiá a elektronická kultura. Výbor z díla. Brno : Jota, 2000

Odporúčanie č. R (2000) 7 Rady ministrov členským štátom týkajúce sa práva novinárov na nezverejnenie svojich informačných zdrojov. In: Fórum, 2000, roč. XIV., č. 9, str. 4–5.

Rankov, P.: Masová komunikácia –masmédiá a informačná spoločnosť. Levice : L.C.A. Publishers Group, 2002

Šefčák, E., Horňák, P.: Etika žurnalistiky. Etika reklamy. Bratislava: SOSPPRA 1999

Wilson, S. L.: Mass Media/ Mass Culture. An Introduction. New York : McGraw-Hill, 1993

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala doc. Elena Hradiská, PhD.

Charakteristické znaky televízie v porovnaní s inými médiami

Ročník: piaty, prvý (osemročné gymnázium)

Časová dotácia: 4 vyučovacie hodiny; 6 vyučovacích hodín (osemročné gymnázium)

Nadväznosť na iné tematické celky: Charakteristické znaky filmu v porovnaní s inými médiami (6.ročník; 1. ročník osemročné gymnázium), Mediálna realita vo vzťahu ku skutočnosti. Filmová realita (6. ročník, 1. ročník osemročné gymnázium), Charakteristické znaky zvukových médií v porovnaní s inými médiami (7. ročník; 2. ročník osemročné gymnázium), Charakteristické znaky tlačенých médií v porovnaní s inými médiami (8.ročník; 3. ročník osemročné gymnázium), Charakteristické znaky „nových elektronických médií“ v porovnaní s inými médiami (9.ročník;4.ročník osemročné gymnázium).

Východisko:

Každé masové médium, či už printové alebo elektronické, má svoje špecifické vlastnosti, ktoré ho výrazne odlišujú od ostatných médií. Z týchto jeho vlastností potom vychádzajú úlohy a funkcie, ktoré plní a ktoré majú rôzny vplyv na percipienta. Televíziu možno už po desaťročia považovať za najmocnejší prostriedok masovej komunikácie. Nielenže sa stala predmetom nášho každodenného života a nástrojom všeobecného užívania a spotreby, ktorým uspokojujeme svoje potreby, ale stala sa tiež tvorcom reality a významne zasahuje všetky aspekty ľudského života. Televízia ako fenomén má svoje pozitíva i negatíva. Na to, aby sme sa mohli brániť pred jej prípadnými negatívnymi vplyvmi je potrebné, aby sme poznali jej charakteristické vlastnosti, ktoré ju odlišujú od ostatných médií.

Ciele:

Žiak má byť schopný:

6. definovať odlišnosti televízie, rozhlasu a tlačенých médií z hľadiska technologického
7. poznať možné spôsoby prenosu televízneho signálu
8. pochopiť základné rozdiely medzi médiami z hľadiska spôsobu poskytovania informácií (televízia, rozhlas – informácie elektronických médií plynú v čase, nemožnosť ich opätovného vrátenia; tlačené médiá – informácie vytlačené na papieri, možnosť dôkladného, opätovného či pomalého získavania informácií)
9. uvedomiť si časové prispôsobovanie sa televízному programu (štruktúra dňa, využívanie voľného času, prispôsobovanie rodinného programu televízному programu) a rozdiel oproti ostatným médiam
10. uvedomiť si priestorové prispôsobenie sa televízii (nutnosť navštíviť k onkrétnu miestnosť za účelom jej sledovania) a rozdiel oproti ostatným médiam
11. uvedomiť si požiadavku sústredenia pozornosti pri vnímaní televíznych obsahov a rozdiel oproti ostatným médiam

12. porozumieť základným faktorom, ktoré majú vplyv na konečný obraz reality sprostredkovaný televíziou
13. byť schopný rozlišovať medzi realitou mediálnou a zažívanou

Uvedené ciele sú súčasťou dlhodobého cieľa: naučiť žiaka, aby porozumel základným odlišnostiam medzi jednotlivými médiami, užíval ich stránky pozitívne a vedel sa chrániť pred stránkami negatívnymi.

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Na splnenie **prvých dvoch učebných cieľov** je určená **prvá vyučovacia hodina**. Na úvod prvej vyučovacej hodiny je vhodné, aby učiteľ podnietil žiakov k *diskusii* o možnosti sledovania médií. Žiaci na základe vlastnej úvahy a za pomoci vyučujúceho majú vymenovať miesta, na ktorých sa môžu dostať do kontaktu s médiami. Žiaci si majú na základe diskusie postupne uvedomovať, že médiá sú všade okolo nás a stretávame sa s nimi kdekoľvek a kedykoľvek.

Žiaci sa majú naučiť vnímať masové médium ako komunikačný prostriedok, ktorý je súčasťou ich každodenného života. Žiak sa má tiež naučiť vnímať samotné pôsobenie média. Konkrétne menovanie príkladov zo života podnieti žiakov k tomu, aby si uvedomovali, kde všade sa s médiami stretávajú (doma, v obchodoch, na zastávke, pri ceste autobusom do školy...). Výsledným poznatkom diskusie okrem vyššie uvedených skutočností má byť i to, že si žiaci majú uvedomiť i určité zvláštnosti a obmedzenia sledovania rozličných typov médií – v tomto prípade dôraz na sledovanie televízie.

Učebný text má pomôcť žiakom, aby porozumeli základným odlišnostiam televízie od ostatných médií (rozhlas, tlač, internet) z hľadiska technologického. V tejto fáze vyučovacieho procesu majú deti porozumieť samotnej podstate televízie (teda ako je technicky možné, že v tej malej skrínke zvanej TV vidíme malé postavičky a počujeme, čo rozprávajú). Je potrebné vyzdvihnúť spojenie obrazu, zvuku a ich prenos.

Učiteľ má pomocou obrázkov vysvetliť žiakom možné spôsoby prenosu televízneho signálu. Žiaci by mali porozumieť rozdielom medzi **terestriálnym, káblovým a satelitným vysielaním**. Umocniť tieto nové poznatky by mal učiteľ otázkou: *Viete, ako prijímate signál u vás doma? Pomáhal už niekto z vás doma pri „ladení“ televízora?*

Žiaci môžu rozprávať zážitky zo života (ako pomáhali inštalovať satelit, ako u nich na ulici robili káblové rozvody, ako pomáhali vylepšiť príjem signálu otáčaním antény na televízore). Učiteľ môže žiakom zadať domácu úlohu, ktorou bude zistenie, akým spôsobom prijíma signál ich domáci televízny prijímač.

Spôsoby prenosu televízneho signálu je vhodné vysvetliť na obrázkoch, ktoré znázorňujú zjednodušenú schému prenosu signálu. Táto fáza vysvetľovania učiva je veľmi náročná, preto je nutné sprostredkovať učivo čo najjednoduchšie, komplexne, zrozumiteľne a zapamätateľne. Učiteľ môže vyzvať žiakov, aby si *obrázky nakreslili do zošitov*.

Keď si žiaci dostatočne uvedomia technické parametre prenosu signálu, môže učiteľ prejsť k **porovnávaniu odlišností televízie a ostatných médií z hľadiska technologického**: ako sa k nám dostávajú informácie rozhlasu

(jednoduchší prenos zvuku), novín (informácie vytlačené na papieri), internetu (sieť počítačov, na ktorej sa môžeme dozvedieť čokoľvek a kedykoľvek, pokiaľ k nej máme prístup). Túto oblasť poznatkov netreba rozvádzať, pretože žiaci sa s jednotlivými médiami a ich charakteristickými vlastnosťami stretnú vo vyšších ročníkoch.

Nasledovná hodina je určená na splnenie **tretieho a štvrtého učebného cieľa**. Cieľom druhej vyučovacie hodiny je porozumenie vzťahu – sledovanie televízie a čas. Žiak by si mal uvedomovať základné rozdiely medzi médiami z hľadiska spôsobu poskytovania informácií a mal by si uvedomiť časové prispôsobovanie sa televíznemu programu (rozdiel oproti ostatným médiám). Učiteľ môže začať hodinu kontrolou úlohy, ktorú dostali žiaci na domácu úlohu: zistiť, ako prijímajú televízny signál? Po odpovediach žiakov môže učiteľ pokračovať nastolením otázok: *Bol už niekto z vás na natáčaní programu v televízii, a potom sa videl zo záznamu? Videli ste v televízii nejakého svojho kamaráta alebo známeho?* Učiteľ by mal navodiť diskusiu, pri ktorej deti rozprávajú o svojich zážitkoch a skúsenostiach s vystupovaním v televízii a vysielaním zo záznamu. Pokiaľ žiadne z detí v televízii nebolo, môže sa ich učiteľ opýtať: *A chceli by ste ísť na natáčanie nejakého programu? Ktorého? Prečo práve ten program?* Ideálne by bolo v rámci výučby mediálnej výchovy vybaviť **exkurziu do TV**, kde by deti mohli byť priamymi účastníkmi nahrávania televízneho programu. Okrem toho pomocou exkurzie by mali dokázať pochopiť spôsob produkcie a vysielania televíznych programov a zároveň sa naučiť vnímať televíziu ako inštitúciu s programovou a časovou determináciou vysielania. **Pre žiakov osemročného gymnázia je absolvovať exkurziu najmä s týmto cieľom nevyhnutné, pretože neabsolvujú ako samostatný celok: Ako sa tvorí televízna relácia.** Pre tento tematický celok majú tiež zvýšenú hodinovú dotáciu. Pokiaľ by exkurzia do televízie trvala viac ako 2 vyučovacie hodiny, je potrebné upraviť metodický postup v rámci tohto tematického celku, prípadne i v rámci nasledujúceho celku.

V nasledujúcej časti hodiny učiteľ vysvetlí žiakom ako, kde a kedy vznikajú programy, ktoré môžeme sledovať na televíznej obrazovke. Žiaci by mali porozumieť, že poznáme dva základné typy vysielania: **živé a vysielanie zo záznamu**. Učiteľ by mal žiakom ozrejmiť, že televízia vysielala podľa svojho už vopred pripraveného plánu. Ten zostavujú ľudia, ktorí v televízii pracujú a robia to s časovým predstihom. Napriek tomu, keby sa stala vážna udalosť, ktorá by bola pre ľudí veľmi dôležitá, môže televízia program prerušiť a rýchlo informovať. Porozumenie môže učiteľ podporiť otázkou: *Čo myslíte, čo vážne a dôležité by sa mohlo stať, aby televízia prerušila vysielanie? Už ste to niekedy videli?* (Učiteľ môže pomôcť žiakom uvedením prvých príkladov: našej krajine by hrozilo nebezpečenstvo, choroba, prírodná katastrofa...).

Predchádzajúcim výkladom by mali žiaci pochopiť **flexibilitu a pružnosť** prinášania **informácií televíziou**. V ďalšej fáze by mal učiteľ poukázať na výhody i nevýhody tejto vlastnosti televízie oproti ostatným médiám. Internet môže byť dokonca rýchlejší, no pravdivosť informácií problematická a dostupnosť internetu v našej krajine ešte nie je samozrejmá. Rozhlas je

rovnako rýchly a pohotový. Noviny a časopisy sú najpomalšie, čo sa týka nových informácií (niekto musí články napísať, vytlačiť noviny a doručiť do nášho mesta).

Pri zapamätávaní vlastností TV môžu žiaci pracovať s tabuľkou, ktorá má názov *Zhrnutie*. Hravou formou vo forme usmiateho a zamračeného „smajlíka“ sa deti oboznamujú so špecifickými vlastnosťami televízie v porovnaní s ostatnými médiami.

V druhej polovici vyučovacej hodiny by mali žiaci porozumieť odlišnostiam televízie od ostatných médií z hľadiska **prchavosti a trvalosti informácií**. Učiteľ by mal na príklade žiakom vysvetliť, že informácie, ktoré sledujeme v TV, plynú v čase a my im musíme venovať pozornosť. Ak nám niečo unikne, nie je možné, aby sme to vrátili späť (jedine, ak sme sledovaný program nahrali na videokazetu). Učiteľ by sa mohol žiakov opýtať: *Stalo sa vám už niekedy, že ste prepočuli vo filme nejaké slovo, alebo ste nerozumeli čo hrdina povedal? Čo ste urobili preto, aby ste zistili, aké to bolo slovo?* (Opýtanie sa rodičov, súrodencov, spolusledujúcich...).

Keď je zrejmé, že žiaci si dostatočne utvrdili poznatky o prchavosti a trvalosti informácií, môže učiteľ prejsť k ich porovnaniu vo vzťahu k ostatným médiám. Rozhlas je na tom podobne ako televízia. Internet a noviny majú výhodu, že sa k informáciám môžeme vrátiť vtedy, keď chceme a potrebujeme; môžeme im venovať pozornosť akú potrebujeme; môžeme si tiež vybrať miesto, kde si informácie v pokoji prečítame, pozrieme.

V závere druhej vyučovacej hodiny by mali žiaci porozumieť tomu, že televízia (a tiež rozhlas) je médium, ktorému my musíme prispôsobovať náš čas. Žiaci nemôžu nejaký program posunúť, lebo ešte nemajú hotové domáce úlohy alebo preto, že sa chcú ešte hrať von s kamarátmi.

Na upevnenie týchto poznatkov môže znovu slúžiť tabuľka *Zhrnutie* so smajlíkmi.

Úlohou **tretej vyučovacej hodiny** je naplnenie **piateho a šiesteho učebného cieľa**. Vyučovacia hodina má slúžiť k tomu, aby učiteľ pomohol žiakom porozumieť médiám, konkrétne televízii, vo vzťahu k jej nadväznosti na priestor. Žiak by si mal uvedomiť i rozdiel v kladení požiadaviek na výšku pozornosti zo strany jednotlivých médií. Televízia patrí medzi tie médiá, ktoré nás výrazne obmedzujú, čo sa týka priestoru, kde ju budeme sledovať. Televízia taktiež vyžaduje vysokú mieru venovanej pozornosti.

Na úvod tejto hodiny môže učiteľ zadať deťom úlohu: *Napísať na papier, kde všade môžete:*

1. *pozerať televízor*
2. *počúvať rádio*
3. *surfovať na internete*
4. *čítať časopis?*

Skúste napísať čo najviac možností. Učiteľ by mal po splnení tejto úlohy pochváliť toho žiaka, ktorý napíše najviac možností.

Prvá polovica hodiny sa odvíja z výsledkov úlohy, ktorú deti vypracovali.

Z úlohy vyplynie, že televízor je médium, ktoré môžeme sledovať na najmenšom možnom počte miest. Televízor je ťažký a neprenosný,

v domácnosti je väčšinou umiestnený v izbe, kde sa najčastejšie zdržujú všetci členovia domácnosti. Ak chce žiak sledovať TV, musí prísť k televízoru. Učiteľ poukáže na rozdiely oproti ostatným médiám. Na internete je možné surfovať tiež len na obmedzenom počte miest (doma, internetová kaviareň, v škole). Učiteľ by mal upozorniť na technický pokrok, ktorý robí internet „pohyblivejším, prenosnejším“. Čím ďalej, tým viac je rozšírený internet cez mobilný telefón. Rádio je prenosnejšie oproti internetu, TV (discmany, walkmany) a existuje viac miest, kde je možné ho počúvať. Noviny (časopisy) je možné čítať na ktoromkoľvek mieste. Dovoľuje to najmä rozmer a váha materiálu, z ktorého sú vyrobené. Na záver tohto bloku môže učiteľ vyzvať žiakov, aby povedali, kde oni najradšej trávia čas so svojim obľúbeným médiom.

Druhá polovica hodiny by mala žiakom ukázať, ako televízia vyžaduje ich pozornosť. Tento blok môže učiteľ uviesť podnetom: Zamyslite sa, kedy sa vám píše domáca ľahšie a rýchlejšie? Keď ju píšete v tichej izbe, alebo keď máte zapnutý televízor či rádio?

Učiteľ pripomenie podstatu televízie, ktorá spočíva v prenose obrazu a zvuku. Sledovanie televízie vyžaduje veľkú pozornosť a je ťažko zlučiteľné s vykonávaním inej činnosti. Žiaci by mali dospieť k poznaniu, že keď už nejakú činnosť dokážu robiť úspešne zároveň so sledovaním TV, ide o činnosť nie psychického ale manuálneho charakteru. Výsledný efekt tejto činnosti a sledovania TV je však otázný.

Žiaci by mali pochopiť, že pozeranie TV je náročné na pozornosť, pretože sa musia plne sústrediť („tu a teraz“). Učiteľ by mal znovu poukázať na rozdiely oproti ostatným médiám. Pri práci s internetom je len na žiakoch, kedy pozornosť zvýšia a kedy znížia. K informáciám na internete sa môžu vrátiť keď ich budú potrebovať. Rozhlas je médiom, ktorý je zlučiteľný, ba mnohokrát i vyhovujúci spolu s činnosťou manuálnou. Niekedy podporuje tvorivosť. Časopisy vyžadujú pozornosť, no je možné rovnomerne ju rozložiť a pri nepochopení sa vrátiť k problematickému miestu.

Aj pri tomto výklade je vhodné použiť Zhrnutie so „smajlíkmi“, ktoré pomôže žiakom lepšie si zapamätať získané vedomosti.

Posledná vyučovacia hodina, venovaná tomuto tematickému celku, má žiakom priblížiť charakteristickú vlastnosť televízie – jej **vykresľovanie skutočnosti**. Tento celok by mal byť i záverečným **zhrnutím celej témy a zopakovaním** všetkých odlišných znakov televízie od ostatných médií (**7. a 8. učebný cieľ**). Na úvod hodiny by bolo vhodné, aby učiteľ sa opýtal žiakov, či už boli na koncerte. Požiada tých, ktorí na koncerte ešte neboli, aby povedali, ako si predstavujú koncert a jeho atmosféru. Keď žiaci vyčerpajú svoje myšlienky, požiadate skupinu žiakov, ktorí už na koncerte boli, aby doplnili informácie k tým, ktoré už zazneli (malo by ísť o pocity a osobné skúsenosti žiakov). Predchádzajúcou úlohou by mal učiteľ pomôcť žiakom pochopiť rozdiel medzi skutočnosťou, ktorá je známa „z počutia“ a skutočnosťou, s ktorou má žiak osobnú skúsenosť a prežil si ju. Učiteľ by mal žiakom vysvetliť, že to, čo nám televízia ponúka, je skutočnosť sprostredkovaná a že sa líši od skutočnosti zažitej.

V nasledujúcej časti učiteľ požiada žiakov, aby načrtli búrku, ktorú im slovne opíše. Hotové výkresy pozbiera. Potom deťom pustí z magnetofónu správu o búrke, doplnenú zvukmi (hromy, silný vietor, dážď). Znovu požiada deti, aby načrtli búrku, ktorú počuli. Treťou úlohou žiakov bude načrtnutie búrky po tom, čo im pustíme o nej záznam (správu) z televízneho vysielania. Náčrty pozbierame a všetky tri varianty navzájom učiteľ porovná. Mal by sa tiež detí opýtať, čím sa im zdali búrky rozdielne.

*Podstata výkladu spočíva v tom, že obsahovo sú všetky tri texty o búrkach identické, líšia sa len doplneným zvukom a obrazom. Učiteľ by mal deťom pomôcť porozumieť, že **rôzne typy médií dávajú rôzny priestor našej fantázii a predstavivosti a tým vytvárajú náš obraz reality**. Učiteľ by mal tiež vyzdvihnúť televíziu ako médium, ktoré pomocou obrazu, zvuku, strihu či výberu záberov najviac vykresľuje obraz skutočnosti a necháva minimálny priestor pre fantáziu a predstavivosť diváka.*

*V tomto smere by mal učiteľ žiakom vysvetliť, že hoci nám televízia ponúka najkomplexnejšie informácie, konečný **obraz, ktorý si vytvoríme, sa môže značne líšiť od skutočnej reality**.*

V závere tejto vyučovacej hodiny by mal učiteľ spolu s deťmi zopakovať naučené vedomosti formou *Zopakovania*.

Učiteľ by mal v tomto vyučovacom bloku žiakov naučiť najmä:

- charakterizovať odlišné znaky televízie od ostatných médií z hľadiska technologického (ako vzniká a prenáša sa obraz a zvuk)
- akými spôsobmi sa prenáša televízny signál
- ako televízia vplýva na náš čas
- ako súvisí sledovanie televízie s priestorom
- ako médiá (televízia) ovplyvňujú vnímanie reality a pôsobia na našu fantáziu či predstavivosť

Materiálno-didaktické prostriedky:

televízia, magnetofón, nákresy

Literatúra:

9. REIFOVÁ, I. a kol.: *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál. 2004.
10. KUNCZIK, M.: *Základy masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1995.
11. BREČKA, S.: *Médiá v Slovenskej republike*. Trnava : FMK UCM, 2002.
12. Kolektív autorov: *Heslár masmediálnej komunikácie*. Trnava : FMK UCM, 2004.
13. HOLINA, V.: *Publikum prostriedkov masovej komunikácie na Slovensku*. Bratislava : Novinársky študijný ústav, 1992.
14. De FLEUR, M.L., BALL-ROKEACHOVÁ, S.: *Teorie masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1996.
15. Mc QUAIL, D.: *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha : Portál, 1999.
16. JIRÁK, J., KOPPLOVÁ, B.: *Média a společnost*. Praha : Portál, 2003.

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala Mgr. Dana Lukáčová (FMK UCM v Trnave)

Televízne žánre, ich vzorce a konvencie

Ročník: piaty, prvý (osemročné gymnázium)

Časová dotácia: osem vyučovacích hodín; šesť vyučovacích hodín (osemročné gymnázium)

Nadväznosť na iné tematické celky:

Východisko:

Televízia a jej produkty sú bežnou súčasťou života dnešnej mladej generácie. Televízia sa stala správcom voľného času mladých ľudí, ale aj zdrojom mediálnych obrazov a očakávaní, ktoré sa snaží mladý človek nielen nachádzať, ale aj uplatňovať v reálnom živote. Stáva sa nevedomky šíriteľom týchto mediovaných očakávaní a šíriteľom nových hodnôt. Najmä najmladší prijímajú televízne žánre ako fakt, ktorý tu je, poznajú žánrové konvencie a vedia, čo môžu v akom žánri očakávať bez toho, aby si uvedomovali dôvody. Znalosť je teda skôr pasívna podobne ako celé vnímanie televízie.

Ciele:

Žiak má byť schopný:

1. pochopiť, že existujú určité typické spôsoby usporiadania mediálnych obsahov, ktoré majú ustálenú, konvencionalizovanú podobu a ich produkcia sa riadi ustálenými a všeobecne známymi pravidlami,
2. uvedomiť si význam jednotlivých žánrových znakov pre definovanie žánru diela,
3. dokázať zaradiť konkrétne televízne programy medzi televízne žánre podľa ich charakteristických znakov: spravodajstvo, sitcom, detektívka, western, sci-fi, vedomostná súťaž, talk šou, telenovela, reality šou, seriál.

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Na **úvodných dvoch hodinách** sa učiteľ v súlade **so všetkými učebnými cieľmi** snaží žiakom pomocou konkrétnych príkladov charakterizovať televízny žánre a základné druhy: spravodajstvo, sitcom, detektívka, western, sci-fi, vedomostná súťaž, talk šou, telenovela, reality šou. Vhodné je využiť krátke video ukážky, ktoré si dopredu pripraví. Východiskom sú tiež skúsenosti žiakov – učiteľ si všima, ako je rozvinuté žiacke povedomie o tom, že viaceré programy sa vyznačujú spoločnými rysmi.

Námetom na diskusiu môže byť televízny žánre reality šou z hľadiska zobrazovania reality a fikcie v mediálnych obsahoch. Učiteľovi odporúčame preštudovať si metodické materiály z tematického celku Život človeka s médiami zo 6. ročníka.

Dôležité je **vysvetliť žiakom rozdiel medzi realitou, fikciou a inscenovanou realitou v nadväznosti na tému z celku Mediálna realita vo vzťahu ku skutočnosti. Filmová realita.** Donedávna bol v našich pomeroch takmer jediným televíznym formátom okrem spravodajstva, ktorý sa zaoberal realitou „prichytenou pri čine“ dokumentárny film. Je treba upozorniť, že televízna produkcia sa v zásade delí na fiction a non-fiction programy. Kým vo fikcii sa realita vytvára a modeluje televíziou, je výsledkom práce najmä scenáristu, dramaturga a režiséra a nie je pôvodná. Dokumentárne filmy

pracujú práve s fenoménom reality ako základným východiskom. Realitu nechávajú hovoriť. Zachytávajú autentickosť života, poéziu reality a majú vysokú faktickú vypovedaciu hodnotu. V tomto prípade však veci nie sú vykresľované.

Inscenovaná realita nie je síce absolútne moderná vec, legitímnym pracovným nástrojom bola napríklad pri rôznych rekonštrukciách minulých udalostí, takto vznikali rôzne hrané dokumenty. V tomto prípade však bolo jasné, že ide o hercov, ktorí sa snažia pôsobiť autenticky a rekonštruujú čo najvernejšie pravdepodobnú verziu pravdy. Problémom sú až dnešné relácie typu skrytá kamera, kde nie je jasné, či ide o realitu alebo inscenáciu. Podobný problém otvárajú relácie, ako je: Pošta pre Teba, Aj múdry schybí, Zámena manželiek a pod. Žiaci by mali pochopiť, že televízie sledujú najmä komerčný úspech svojich relácií, ktorý sa meria sledovanosťou prostredníctvom peplemetrov, a preto sú mnohé situácie narafičené tak, aby vyzneli vtipnejšie, paradoxnejšie, či vyzerali nebezpečnejšie. Podobne je to aj v talk šou, kde dochádza niekedy k manipulácii a to tak, že emocionálne silný a väčšinou veľmi osobný ba až intímny problém či príbeh pred televíznou obrazovkou rieši nastrčený herec. V tomto prípade ide o **kontamináciu žánrov**, o porušenie pravidiel, (pravda pri čine – realita verzus nepriznaná inscenovaná realita).

Žiak by mal v priebehu ďalších hodín čoraz hlbšie chápať, že žáner je žánrom vďaka dodržiavaniu istých **vzorcov a konvencií**. Ide tu o akúsi nepísanú dohodu medzi divákom a producentom diela na hlavných postavách, témach, zápletkách a ikonografii žánru.

Žiaci by mali porozumieť dôležitosti žánrovej konvencie pre diváka aj tvorcu diela. Poznanie zákonitostí dramaturgickej tvorby a jej prejavov v konkrétnych mediálnych výstupoch by malo umožniť získať mladému divákovi odstup od televíznych programov. Naším cieľom bude **upozorniť na tieto konvencie**, vedieť ich v programoch nachádzať a pomenovať. Zmyslom hodín je tiež to, aby žiaci **pochopili, prečo povedomie** o žánrovom vzorci pomáha publiku orientovať sa v deji a umožňuje mu tešiť sa z pocitu, že sa pohybuje na známej pôde. Publikum má v žánri predpísaný návod na orientáciu v programe a producent zasa získava návod, ako takýto produkt vyrobiť.

Súčasná televízia ponúka homogenizované produkty postavené na podobných banálnych zápletkách s podobnými koncami. Dôvodom je prijateľnosť takýchto jednoduchších a intelektuálne nenáročných programov pre široké masy. Podľa zistení psychológov ľudia sa radi vracajú k už známym postavám, podobným schémam a zápletkám. Prežívajú peripetie podobné problémom ich obľúbených televíznych postáv, sebaidentifikujú sa, nachádzajú v nich paralely, z ktorých čerpajú pocit pospolitosti.

Na princípe seriality je založená produkcia filmov a seriálov, ktorá sa rada vracia k úspešným produktom. Dôsledkom je situácia, kedy neustále vznikajú nové pokračovania, remaky, nové verzie či série, ba až ságy už úspešných seriálov či filmov.

Žiaci by mali **odhaliť silnú podobu vo vysielacích štruktúrach** našich aj zahraničných televízií, kedy je možné odpozorovať, že v rovnakých časoch a dňoch rôzne televízie vysielajú podobný program. Podvečer napríklad ide o moderované popoludnie s hosťami, to strieda televízna vedomostná súťaž či kvíz, ktorý zasa strieda telenovela alebo iný jednoduchší seriál. V podobnom čase nasleduje na rozličných televíznych programoch zasa spravodajstvo, prípadne detské vysielanie v ranných víkendových hodinách.

Tu môžeme poukázať na skutočnosť, že televízie v snahe **byť čo najsledovanejšími skúmajú svoje cieľové skupiny a poznajú ich životný rytmus a stereotyp**. Ide o premyslené a plánované vysielacie štruktúry založené na **princípe antiprogramovania** (zaraďovanie minimálne rovnako populárnych a sledovaných relácií do tých istých časových pásiem dňa).

Na ďalších štyroch vyučovacích hodinách (3.- 6.), ktorých cieľom je do hĺbky **demonštrovať na praktických ukázkach žánrové konvencie** by mali aktivitu prebrať viac žiaci. Učiteľ aktivitu žiakov usmerňuje. Učiteľovi odporúčame v súvislosti so všetkými cieľmi podnietiť žiacku **analýzu programových štruktúr v časopisoch s televíznym programom**, ktoré pripraví učiteľ, alebo si ich žiaci sami prinesú. Učiteľ sa riadi úlohami uvedenými v učebnici. Žiaci tiež **analyzujú filmové plagáty a videoukážky, ktoré si mali doniesť a pripraviť za domácu úlohu**.

Na tento cieľ môžu dobre slúžiť filmové plagáty, na ktorých sú prioritne zobrazované hlavné postavy, načrtnutý charakter filmu (žáner) ako aj prostredie či kľúčové symboly, ktoré pomáhajú žánrovú konvenciu vytvárať. Žiaci by na vyučovanie prinášali rôzne filmové postre, prípadne fotografie z TV magazínov, kde by poukazovali na jasné žánrové zaradenie na základe prítomnosti znakov.

Na hodine by mali žiaci analyzovať prinesené filmové plagáty, resp. rôzne letáčky z kín, či prípadné výstrižky z reklám na nové filmy z časopisov a určiť:

1. o aký žáner v danom filme pôjde,
2. kto je hlavnou postavou /postavami/ vo filme a zhodnotiť, či pôjde o kladné alebo záporné postavy. Taktiež by sa žiaci mali pokúsiť vyjadriť, podľa čoho prisúdili postave kladný alebo záporný charakter,
3. pokúsiť sa z plagátu odčítať čo najviac informácií, ktoré dokážu bližšie charakterizovať žánrové zaradenie filmu, dej, miesto, kde sa príbeh odohráva, či pôjde o film zo skutočnosti alebo fikciu,
4. žiaci by si mali všimnúť znaky, na základe ktorých by dokázali predpokladať dej a žáner filmu (napr. na čo je všetko zobrazené na plagáte k filmu - názov, oblečenie postavy, ďalšie zobrazené kulisy a prostredie a pod.). Podobne je treba úlohu zopakovať s už známym filmom a porovnať, či je možné zo znakov na filmovom plagáte odhadnúť žáner filmu,
5. žiaci sa môžu pokúsiť o komutačný test (test zámeny). Imaginárne môžu nahradiť použité znaky na filmovom plagáte inými a zistiť, či táto zmena ovplyvnila možnosť odhadnúť žáner a dej filmu.

Okrem filmových plagátov by ako materiál pre jednoduchú analýzu mohli slúžiť televízne programy zverejňované v tlači, kde je možné nachádzať

umiestnenia programov vo vysielacích štruktúrach a tým nájsť súvislosť medzi žánrom a jeho umiestnením v televíznej vysielacej štruktúre.

Brilantným prostriedkom sú videoukážky produktov jasnej žánrovej čistoty. Žiaci by mohli na vyučovanie priniesť charakteristické ukážky na konkrétnych videonahrávkach z ich domácich videoték. (napr. sci-fi, rozprávky, komédie, triler a pod.) Na krátkych ukážkach by tak bolo možné dokázať prítomnosť znakov jednotlivých žánrov, ktoré predpokladáme. Z časových dôvodov by žiaci urobili „analýzu“ žánrových znakov ako domácu úlohu s rodičmi a videonahrávku by použili v škole ako dôkaz.

Na posledných dvoch vyučovacích hodinách (7. – 8.) žiaci demonštrujú, že problematiku pochopili. Ich úlohou je **fiktívna príprava ďalšieho dielu obľúbeného programu či televízneho seriálu**. Žiaci by sa pokúsili napísať **stručný scenár ďalšej časti**, kde by museli rešpektovať doterajší vzorec používaný v predošlých častiach (postoje hlavných postáv, prostredie, téma, zápleтка, spôsob riešenia); Alternatívou je aj **hra „Aká postava som?“** Na domácu úlohu si žiaci pripravujú jednu postavu známu z televízneho vysielania. Postavu sa pokúsia znázorniť bez slov, ktoré by ju mohli prezradiť. Táto pantomíma sa stane ukážkou žánrových znakov a kľúčových symbolov, ktoré postavu charakterizujú. Spolužiaci sa snažia odhaliť o koho sa jedná.

Učiteľ osemročného gymnázia si musí upraviť metodický postup vzhľadom na nižšiu hodinovú dotáciu pre tematický celok v porovnaní so základnou školou. Podľa vlastného uváženia skráti čas na potrebné činnosti a úlohy so žiakmi (celkovo o dve hodiny) podľa uváženia. Vymedzené ciele, ktoré má so žiakmi dosiahnuť, sú však pre neho záväzné.

Materiálno-didaktické pomôcky:

televízor a videoprehrávač, filmové plagáty, televízne programové časopisy

Literatúra:

1. BLAŽEK, Bohuslav: Tváři v tvář obrazovce. Praha : Slon, 1995.
2. BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan: Úvod do studia médií. Brno : Barrister and Principal, 2001
3. FISKE, John: Television Culture. London : Routledge, 1990.
4. HOCHLOVÁ, Vlasta: Slovník novinářské teorie a praxe. Nitra : UKF, 2001.
5. RANKOV, Pavol: Masová komunikácia. Masmédiá a informačná spoločnosť. Levice : Koloman Kertész Bagala L.C.A. Publishers Group, 2002.
6. POSTMAN, Neil: Ubavit se k smrti. Veřejná komunikace ve věku zábavy. Praha : Mladá fronta, 1999.

© Štátny pedagogický ústav: Spracoval Mgr. Marián Matyáš (FMK UCM v Trnave) a doc. Viera Gažová (FF UK v Bratislave), marec 2005.

Ako sa tvorí televízna relácia?

Ročník: *piaty*

Časová dotácia: *6 vyučovacích hodín*

Náväznosť na iné tematické celky: *Naša televízna relácia (5. ročník), Točíme film, točíme televíznu reláciu (1. ročník osemročného gymnázia) Žánre, ich vzorce a konvencie. Televízne žánre. (5. ročník; 1. ročník osemročného gymnázia), Charakteristické znaky televízie v porovnaní s inými médiami (5. ročník; 1. ročník osemročného gymnázia).*

Východisko:

Súčasnú situáciu tvorby televíznych relácií môžeme charakterizovať približne takto:

1. Žiaci sú na konci reťazca v polohách konzumentov televízneho programu, bez väčšieho záujmu o poznanie a pochopenie zákonitostí televíznej tvorby.
2. Žiaci sú dobre informovaní o technológiách záznamu a šírenia televízneho signálu (satelitné TV, káblové televízie a rozvody, terestriál, internetové pripojenie).
3. Je evidentný dopad marketingových nástrojov distribučných a produkčných spoločností na „malých divákov“, sú informovaní o dianí vo svete šoubiznisu, o filmových premiérach a podobne, no nepoznajú dôvody, príčiny ani logistiku a pozadie týchto aktivít.
4. V rámci dramaturgického plánu sú žiaci súčasťou strategických plánov vo vysielaní a obeťami taktík programovania komerčných aj verejnoprávnych televízií. Žiaci nie sú schopní identifikovať niektoré tieto taktiky a stávajú sa pasívnymi konzumentmi niektorých doslova brakových programov, s nízkou hodnotou v každom smere.
5. Televízna tvorba však patrí medzi atraktívne témy a je veľkou výzvou pre prácu so žiakmi v tejto oblasti.

Ciele:

1. Žiak má byť schopný predstaviť si v hlavných črtách spôsob a priebeh tvorby audiovizuálneho diela v podmienkach televízie a uvedomiť si rozdiely v televíznej a filmovej tvorbe.
2. Žiak má porozumieť podstate tvorby programu od jeho naplánovania v typovej vysielacej štruktúre až po moment, kedy sa program dostane na televíznu obrazovku.
3. V procese tvorby televíznej relácie by mal byť žiak schopný identifikovať a pomenovať tvorivý podiel jednotlivých zložiek procesu – spoznať dôležitosť všetkých zúčastnených, a to najmä dramaturga, scenáristu, režiséra, moderátora, strihača, producenta a produkčného, v menšej miere aj ostatných členov výrobného štábu, medzi ktorých patrí osvetľovač a maskér.

Metodický postup (metódy a formy práce so žiakmi):

Ideálne by bolo rozčleniť tému *Ako sa tvorí televízna relácia* - do troch oblastí, pritom každej venovať približne rovnaký časový priestor - teda 2 vyučovacie hodiny. Tento tematický celok by mal byť zdrojom teoretických vedomostí a poznatkov, ktoré žiaci môžu pretaviť do kreatívnych a praktických realizácii získaných vedomostí v nadväzujúcom tematickom bloku *Naša televízna relácia*. Optimálne by mal učebný text slúžiť ako inšpirácia pre otvorenú a uvoľnenú diskusiu na atraktívnu tému - akou televízna tvorba určite je.

Na splnenie prvých dvoch učebných cieľov v rámci témy Ako sa tvorí televízna relácia - dramaturgia je potrebné vyčleniť prvé dve vyučovacie hodiny. Dôležité je v tejto oblasti objasniť existenciu dramaturgie programu ako akejsi plánovacej a riadiacej sily, ktorá dbá o obsahovú stránku a vyváženosť v celom programovom komplexe - vysielacej štruktúre každej televízie, prípadne aj iných elektronických médií, akým je napríklad rozhlas. Žiaci by si mali uvedomiť dosť stabilné členenie vysielaného programu podľa žánrov a diváckych stereotypov, prejavujúcich sa najmä vo vysielacích časoch jednotlivých programov. Rôzne stereotypy platia v rozličných ročných obdobiach, v období dovolení, ďalej vysielacie štruktúry kopírujú životný rytmus a štýl rodín, odhadujú rodinné návyky, odrážajú rozmanité sezónne odchýlky, akými sú napríklad významné sviatky a podobne. Na základe týchto výskumom získaných informácií vzniká dramaturgia programu, ktorá zohľadňuje najmä dva aspekty, a tými sú možnosti (najmä ekonomická náročnosť) programu a očakávania vyplývajúce zo socio-ekonomických faktorov cieľových skupín. Žiak by mohol porovnávaním denných vysielacích štruktúr (televízne programy známych televízií) rozličných kanálov zistiť niektoré súvislosti - napríklad *podobnosť, ako prejav antiprogramovania* (televízie bojujú o diváka uvedením podobných formátov a programov rovnakých časoch), alebo napríklad *odlišnosť súvisiacu s rozličným zameraním alebo poslaním televízie.*

Pochopenie dramaturgických procesov predpokladá poznanie základného delenia mediálnej inštitúcie a poznanie redakcie ako najmensej tvorivej bunky televízie a hierarchických vzťahov a procesov v nej samej. Za výsledok v plánovaní možno považovať vysielaciu štruktúru ako odraz dramaturgickej potencie televíznych tvorcov.

V tejto fáze by žiaci mali pochopiť aj druhú polohu významu slova *dramaturgia - ako kritickú a tvorivú činnosť redaktorov - dramaturgov.* Podstatou tejto činnosti je: zabezpečiť výber vhodných tém a námetov na spracovanie, pracovať s pôvodným textom, spracovať ho a zdramatizovať, do čo najvhodnejšieho televízneho žánru s využitím optimálnych výrazových prostriedkov audiovizuálneho média. Ide o kritický pohľad na prípravnú a realizačnú fázu AV diela s cieľom vyprodukovať po každej stránke akceptovateľný a kvalitný artefakt.

Taktiež by žiaci mali pochopiť stručne technológiu tvorby a rozdiely v televíznej a filmovej tvorbe, uvedomiť si dôležitosť producenta a finančnej zložky filmu ako dôležitého determinanta tvorby. Žiak by mal rozumieť termínom produkcia, koprodukcia, dramaturgia.

Tiež by mohol poznať distribučné kanály a pochopiť problematiku šírenia audiovizuálnych diel – technologické, technické, právne a ekonomické determinanty tohto procesu, ako aj vedieť odhaliť základné marketingové nástroje filmového a televízneho šoubiznisu.

Na ďalších dvoch vyučovacích hodinách *Od nápadu k scenáru* je cieľom predstaviť žiakom v dostatočnej miere jednotlivé profesie, súvisiace s produkciou televízneho komunikátu a splniť tak **tretí učebný cieľ**. Žiaci by mali poznať postupnosť tvorby a vedieť aktívne pomenovať jednotlivé fázy (námet, scenár, produkcia, postprodukčná fáza). Okrem profesií ako režisér, zvukár a kameraman, je treba upozorniť na producenta filmového diela ako kľúčovej osoby spojenej s iniciáciou tvorby väčšiny AV diel. Žiaci by mali rozoznať nákladný a nízkorozpočtový, prípadne autorský film, kde dominuje režisér a pre svet v súčasnej dobe dominantný – tzv. producentský model..

V tejto fáze by mohla ako **ideálna didaktická pomôcka prispieť ukážka filmu o filme**. V súčasnosti býva takýto dokument o tom, ako film vznikal často súčasťou originálneho DVD produktu k takmer každému filmu, kde sa ako bonus ponúkajú ukážky z filmovania, prípadne rozhovor s hercami, režisérom či producentom. Táto názorná ukážka by mohla poslúžiť ako ideálny študijný materiál a úvod do diskusie v triede. Odporúča sa, aby sa žiaci v zmysle zážitkového učenia zúčastnili natáčania televíznej relácie, resp. absolvovali exkurziu do vybranej televízie, aby videli, ako prebieha natáčanie, alebo im odborníci priblížili výrobu, videli by televízne štúdiá. Ako ďalšiu formu práce je možné navrhnuť besedu s nejakou profesiou (napr. s režisérom...).

Zaujímavou úlohou by bolo vypísať **súťaž o najlepší námet na scenár** dokumentárneho, prípadne hraného filmu. Žiaci by museli vypracovať a odprezentovať pred spolužiakmi námet a krátku synopsu diela, ktoré by navrhli na sfilmovanie.

Obdobne by sa mohlo postupovať aj pri **hľadaní nového formátu (druhu programu) pre tínedžerskú reláciu či reláciu**, ktorá by dokázala zaujať čo najviac spolužiakov. Jednotlivé návrhy by trieda spoločne kriticky zhodnotila, samozrejme nesmelo by ísť len o povrchné sudy, ale argumentačne podložené tvrdenia.

V poslednej dvojhodinovke s témou *Televízia a film. Produkcia a distribúcia audiovizuálneho produktu* by mali žiaci porozumieť rozdielom v tvorbe televízneho a filmového produktu (v rámci splnenia **prvého učebného cieľa**). V zásade by si mali všimnúť **rozdiely v nižšej nákladnosti televíznej tvorby, v dĺžke produkcie a formátoch, ktoré sú výstupmi jednotlivých tvorivých postupov**. Pri tvorbe by mali postrehnúť aj rozdiely v témach a spôsobe (výpravnosti) ich spracovania (napr. televízna inscenácia natočená v minimálnom množstve odlišných prostredí, v ateliéri a naopak celovečerný hraný film s množstvom exteriérov a nákladných, výpravných scén).

Žiaci by mali porozumieť významom slov **produkcia a koprodukcia**. Mali by sa zbežne orientovať v tejto problematike a pochopiť podstatu takýchto účelových spojení pri produkcii filmu.

Medzi ďalšie dôležité momenty patrí aj **spôsob distribúcie mediálnych produktov**. Spôsob nákupu a existenciu balíkových cien pri nákupe

mediálnych artefaktov. Žiaci by mali pochopiť princípy obchodovania s filmovými produktami.

V tejto fáze treba upozorniť na existenciu dabovaných filmov a filmov s titulkami, vysvetliť nákladnosť oboch procesov prekladu filmového diela, načrtnúť problematiku obchodovania a časových posunov premiér v rôznych krajinách sveta,

Celuloidový materiál, na ktorom sú nahrané filmy, je drahý, a preto sa tzv. **kópie** vyrábajú v obmedzených množstvách. Nie je možné z ekonomického hľadiska vyrobiť taký počet kópií, aby mohli byť filmy naraz distribuované napríklad v celej Európe a Spojených štátoch. Isté zdržanie spôsobí aj výroba titulkov. Vyrobiť film v jazykovej verzii pre každú krajinu by bolo veľmi drahé a zdĺhavé. Preto napríklad na Slovensko prichádzajú premiérové americké filmy s polročným alebo dlhším časovým odstupom.

Učiteľ môže spomenúť aj rôzne sprievodné marketingové aktivity predaja filmov (fáza postprodukcie - predaj reklamných predmetov, promosúťaží, atď).

Žiaci by mali zaregistrovať **existenciu filmových festivalov** ako možnosti prehliadky produkcie rozličných krajín, ako prostriedkov porovnávania kvality AV diel, inšpirácie, miesta styku rôznych kultúr, ale aj miesta, kde dochádza k výberu a nákupu nových AV diel pre domáce vysielanie či filmovú distribúciu.

Materiálno-didaktické prostriedky: DVD prehrávač, televízor, DVD s bonusom o natáčaní filmu, filmový plagát, časopisy s televíznym programom (denná vysielacia štruktúra televízií).

Literatúra:

1. DROBKA, P.: Produkcia hraných filmov. Bratislava : Petrus, 2004.
2. DWORAK, E.: Televízna dramaturgia. Bratislava : STV a VŠMU, 2000.
3. GINDL-TATÁROVÁ, Z.: Umelecké filmové dielo a komercia z hľadiska praktickej dramaturgie. Bratislava : VŠMU, 2000.
4. JASSINGER, A.: Marketing a jeho uplatňovanie vo filmovom podniku. Bratislava : VŠMU, 1996.
5. JASSINGER, A. - NIŽŇANSKÝ, P.: Finančný manažment filmového podniku. Bratislava: VŠMU, 1998
6. Encyklopédia filmu. Bratislava : Obzor, 1993.
7. MONACO, J.: Jazyk filmu. Znaký a syntax. Slovník filmové teorie I. Praha : Český filmový ústav, 1991

© Štátny pedagogický ústav: Spracoval Mgr. Marián Matyáš (FMK UCM v Trnave) a doc. Viera Gažová, CSc. (FF UK v Bratislave), marec 2005.

Druhy programov pre deti a mládež v televízii

Tematický celok: *Druhy programov pre deti a mládež v televízii*

Ročník: *piaty; prvý (osemročné gymnázium).*

Časová dotácia: *6 vyučovacích hodín, 4 vyučovacie hodiny (osemročné gymnázium).*

Nadväznosť na iné tematické celky: *Verejno-právne a súkromné televízie; Televízne žánre, ich vzorce a konvencie (5. roč.; 1 roč. osemročné gymnázium), Hudobné videoklipy a prezentované hodnoty (5. roč.; 2 roč. osemročné gymnázium).*

Východisko:

Žiaci mladšieho školského veku majú tendenciu konzumovať programy, ktoré primárne nie sú určené pre ich vekovú skupinu. Dôvodom môže byť na jednej strane nedostatok zaujímavých relácií pre nich v televíziách, takže sledujú všetko, čo ich zaujíma, na strane druhej žiaci nepoznajú kvality týchto programov z hľadiska ich špeciálneho určenia a funkcií. Usmerniť postoj detí, aby si vybrali skôr programy, ktoré podporujú ich osobnostný rozvoj a sú im určené a prístupné a naopak odvrátili pozornosť od relácií, ktoré nie sú prístupné pre ich vekovú kategóriu a môžu ich v určitej miere dokonca vo vývine ohrozovať, je síce dlhodobější proces, no v rámci tohto tematického celku sa môže učiteľ o to pokúsiť. Nebude to ľahké, pretože v našich televíziách celkovo absentujú programy pre deti a tiež kvalitné programy pre túto vekovú skupinu. Na tento fakt však učiteľ môže poukázať.

Ciele:

Žiak:

- 1. pozná širokú paletu druhov televíznych programov pre deti a mládež,*
- 2. uvedomuje si, aké sú rozdiely medzi ponukami verejno-právnej a komerčnej televízie pre deti a mládež, čo sa týka ich množstva i kvality,*
- 3. prehodnocuje svoje sledovanie televíznych programov a začína viac sledovať druhy programov, ktoré sú určené pre jeho vekovú kategóriu,*
- 4. uvedomuje si prínos najmä výchovno-vzdelávacích programov pre jeho osobnostný vývin a viac ich sleduje,*
- 5. dokáže spraviť anketu medzi spolužiakmi o najobľúbenejších televíznych programoch,*
- 6. dokáže sformulovať e-mail ako ohlas na detskú reláciu do televízie.*

Pomocou úvodných otázok zistíme, či žiaci rozlišujú medzi programovou ponukou, ktorá je určená špeciálne pre ich vekovú skupinu a pre širšie publikum. Cieľom je tiež zmapovať, o aké typy televíznych programov majú deti najväčší záujem a z ktorej televízie - v prvej fáze bez ohľadu na to, či sú určené pre deti a mládež. S týmto zámerom učiteľ hneď na úvodnej hodine realizuje so žiakmi učebnú úlohu, ktorej súčasťou je:

- 1. osobná reflexia** vlastného konzumu televíznych relácií žiakov,
- 2. anketa** medzi spolužiakmi v triede, z ostatných tried či školy.

Tento malý výskum, ktorý môže byť realizovaný ako **projektová úloha** presahujúca rámec vyučovacích hodín mediálnej výchovy, má overiť jednak schopnosť žiaka zbierať údaje a vyhodnocovať výsledky v súvislosti s danou úlohou a tiež má výpovednú hodnotu o obľube televíznych relácií medzi žiakmi v triede či širšom rámci (školy). Na výsledkoch tejto ankety učiteľ môže postaviť svoje ďalšie usmernenie žiakov.

Rozsahom sa môže jednať o viachodinový až viacdenný projekt. Výskum žiaci realizujú v závislosti od možností a podmienok školy.

Aktivita sa môže obmedziť na triedny kolektív, resp. žiaci môžu dostať za úlohu zbierať dáta cez prestávky od spolužiakov z iných tried. V každom prípade si majú písať mená žiakov, s ktorými robili rozhovor, aby sa zabránilo duplicitě pri spracovávaní a vyhodnocovaní výsledkov žiakov.

Anketu žiaci realizujú v súvislosti s **piatym vyučovacím cieľom**. V rámci hodín mediálnej výchovy jej učiteľ môže vymedziť **dve vyučovacie hodiny**.

V ďalšej časti sa učiteľ zameria na porovnanie programových ponúk verejno-právnej a komerčných televízií.

Predpokladáme, že deti budú už poznať, aké druhy a typy programov sú typické pre verejno-právnu a komerčné televízie, taktiež vo všeobecnosti aký je rozdiel medzi obidvoma typmi televízií. Krátko učiteľ môže so žiakmi formou breinstormingu zopakovať základné znaky verejno-právnej a komerčnej TV, s ktorými sa oboznámili v tematickom celku Verejno-právne a súkromné televízie.

V rámci tohto tematického celku by sa však mal učiteľ v súvislosti s **prvým a druhým učebných cieľom** zamerať na to, aby žiaci rozpoznali rozdiely medzi ponukou programov pre deti a mládež verejno-právnej a komerčnými televíziami. Hoci sú v súčasnosti rozdiely v programovej ponuke verejno-právnej Slovenskej televízie a komerčných televízií čo do množstva a kvality programov pre deti a mládež nie príliš výrazné, predsa len STV najmä prostredníctvom druhého programového okruhu a časov určených pre detského diváka najmä cez víkendové dopoludnia ponúka viac programov.

Otázka kvality televíznych programov, čo sa týka komerčnej TV a súkromnej Tv, nie je ľahká na vyriešenie. Rozlišujúcim kritériom je tu:

- a) či ide o pôvodnú tvorbu zo slovenského prostredia televízie, alebo nakupované programy zväčša americkej proveniencie,
- b) obsah konkrétnej televíznej relácie.

Deti prejavujú vysoký záujem o americké filmy a seriály a menší záujem o pôvodnú slovenskú tvorbu. Najmä komerčné televízie sa tu totiž riadia obchodnými záujmami a v kategóriách pre deti sa objavujú aj produkty, ktoré sú príťažlivé aj pre vyššie vekové skupiny. Tak sa napríklad z rozprávky pre deti stáva rozprávka pre mládež či dospelých. Prikladom je napr. Princezná Fantagiró. Programy zo slovenského prostredia by mali byť svojou zrozumiteľnosťou pre deti viac príťažlivé, avšak tie sú už zvyknuté sledovať zahraničné programy (pretože slovenská tvorba pre túto vekovú skupinu buď absentuje, alebo je pre nich svojím obsahom a formou spracovania menej atraktívna). Tu je ďalej dôležité kritérium obsahu.

Pokiaľ v televíznom programe či filme je nadmiera zla a nedostatok dobra a prezentácia „dobra“ nie je dobrom v skutočnosti (napr. urobenie dobrého

skutku ale so zlým úmyslom), nie je možné hovoriť o kvalitnom programe v zmysle osobnostného (mravného) rastu dieťaťa.

V rámci úlohy v texte majú žiaci analyzovať televízne programy vybraných televízií v papierovej či elektronickej podobe v priebehu jedného týždňa a zhrnúť svoje poznatky. Takto by mali samostatne prísť na to, že je v televíziách deficit programov určených pre ich vekovú skupinu.

Metódami práce v rámci ďalších **dvoch vyučovacích hodín** je analýza konkrétnych ukážok programov televíznych žánrov pre deti a mládež. **Najvýznamnejšie sú výchovno-vzdelávacie relácie, v rámci ktorých sa rozvinie nielen žiacke poznanie, ale tiež určitým spôsobom formujú ich hodnotové postoje, správanie.** Učiteľ má prebrať so žiakmi za pomoci konkrétnych ukážok jednotlivé typy edukatívnych relácií.

Špeciálne postavenie v rámci programov, ktoré rozširujú poznanie a informovanie detí - **má spravodajstvo pre deti – tzv. detské správy.** V rámci úlohy by deti mali rozpoznať rozdiely a príbuznosti, čo sa týka formy spracovania a obsahu relácií rovnakého žánru (správy pre deti so správami pre dospelých). Na základe porovnávania by žiaci mohli pochopiť problematiku prístupnosti televíznych relácií pre ich vekovú skupinu. Obsah správ pre deti je zväčša prezentovaný cez „dobré“ správy, ktoré naopak absentujú v spravodajstve pre dospelých. Taktiež tu vystupujú detskí moderátori, ktorí sú bližšie ich veku. Hoci sa formou prakticky nelíšia – spôsob moderovania, formálna úprava príspevkov je rovnaká, predsa sú pre deti prístupnejšie. V rámci skupinovej práce žiaci môžu vytvoriť scenár vlastných správ a tiež metódou rolovej hry ich zrealizovať. V rámci tohto tematického celku sa učiteľ môže sústrediť aj na ďalšie žánre – najmä podľa záujmu žiakov.

Hudobné relácie pre deti a mládež predstavujú samostatnú tému, ktorá súvisí s ďalšou **dvojhodinou**. V rámci nej by mal učiteľ v súlade s tretím **a štvrtým učebným cieľom** sa snažiť ovplyvniť žiacky konzum v zmysle príklonu k programom, ktoré sú určené pre jeho vekovú skupinu. Cieľom je tiež prebrať so žiakmi kritériá označovania televíznych programov (systém JSO).

Učiteľ má vyvolať diskusiu so žiakmi o tom, **prečo sú určité programy pre nich vhodné a niektoré nevhodné. Mali by pochopiť, že to nie je svojvôľa dospelých zakazovať im sledovanie istých typov programov, ale je to snaha ochrániť ich mravný a duševný vývin.** Mali by pochopiť, že **nie je hrdinstvom sledovanie „zakázaných“ programov, ale že tým škodia najmä sami sebe.**

Zároveň možno si uvedomia, že určité zobrazenia nielen že nie sú vhodné pre ich vekovú skupinu, ale vo všeobecnosti nie sú vhodné ani pre dospelých, i keď tí si to neuvedomujú, alebo to tak nevnímajú. Týka sa to zobrazovania obsahov relácií, ktoré neprimerane zasahujú do ľudskej dôstojnosti. Ide najmä o prezentáciu problémových obsahov : ako násilie,

sexuálne vzťahy alebo scény, nahota, vulgárny jazyk , hoci aj v spojení s humorom.

Učiteľ pri ovplyvňovaní postojov konkrétnych žiakov vychádza zo skutočnosti: z príkladu správania sa dospelých – rodičov detí.

Problémom je, keď samotní rodičia sledujú dané typy programov. V tomto prípade je dôležité deťom vysvetliť, prečo daný program nie je pre nich vhodný, dokonca sa určitého typu programu vzdať najmä pre spomínané nevhodné obsahy. Je ťažké presvedčovať deti, že daný typ programu (s vyššie spomenutými obsahmi) je pre nich nevhodný, keď sami rodičia ho sledujú. Dieťa si oprávnené kladie otázku, prečo tieto relácie ono nemôže sledovať a nie vždy dostane zo strany rodiča uspokojivú odpoveď.

V rámci tejto časti (v rozpätí cca. jednej vyučovacej hodiny) učiteľovi odporúčame na úvod si preštudovať (časť V) zákona č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii, ktorá je **venovaná ochrane ľudskej dôstojnosti, ľudskosti maloletých**. Učiteľ tak získa základnú aj keď neúplnú orientáciu pre posudzovanie vhodnosti nielen televíznych programov a filmových diel vysielaných v televízii, ale tiež premietaných v kine, či uložených na nosičoch: DVD, videokazete).

Učiteľ si pre orientáciu v našej legislatíve ohľadom určovania vhodnosti či nevhodnosti filmových diel v televízii a iných televíznych programov môže preštudovať Konceptiu jednotného systému označovania programov z hľadiska vekovej vhodnosti a podmienky jeho uplatňovania. Konceptia je v plnom znení uverejnená na stránke Rady pre vysielanie a retransmisii <http://www.rada-rtv.sk/> aj vrátane jeho revidovanej verzie z 13.9.2005.

V cvičení, v ktorom žiaci majú uvažovať na základe popisov relácií, prečo sú konkrétne relácie pre nich určené, môže učiteľ priblížiť kategorizáciu programov.

Aj keď učiteľ pravdepodobne nedokáže ovplyvniť, aby žiaci nesledovali aj iné programy, ktoré nie sú určené pre ich vekovú hranicu, je dobré usmerniť postoje žiakov v zmysle **nasledovných kritérií, ktoré platia pre stanovenie vhodnosti či nevhodnosti televíznych programov**.

Problematické je najmä využívanie fiktívneho násillia v uvedených druhoch filmov, typoch televíznych programov ako série, seriály, programoch typu reality Tv. Žiakom základných škôl by mali byť kritériá jasnejšie aj po absolvovaní tematických celkov vyšších ročníkov ako: *Média a násillie na príklade akčných filmov, hororov, kriminálnych filmov, Prvky násillia v spravodajstve, Filmový kritik, Reality TV, Účinky médií na človeka*.

Na osemročných gymnáziách žiaci preberajú niektoré tieto témy už pred týmito tematickým celkom.

Pre deti je vo filmových, ale tiež iných dielach nevhodné a v tomto zmysle učiteľ má ovplyvňovať žiakov postoj k:

- ❖ *zobrazovaniu reálneho či fiktívneho násilia na ľuďoch a iných živých bytostiach, najmä ak ide o samoučelne prezentované násilie, jeho extrémne formy; používanie drastických scén riešenia konfliktov, plných krvi vo filme.*

Deťom takéto obsahy naháňajú strach, zneisťujú ich, otupujú ich vnímanie násilia ako nenormálnej formy riešenia konfliktov. Vyvolávanie strachu filmovým dielom (jeho prvkami) spôsobuje, že žiaci sa dostávajú do roly obete, otvára sa pre ne možnosť napodobňovania negatívneho správania a výberu takého správania ako modelového, hlavne pokiaľ bolo toto odmenené, alebo z kontextu nevyplývalo jeho odmietnutie.

- ❖ *zobrazovanie pornografie, intímnych (sexuálnych) vzťahov medzi oboma pohlaviami, erotických scén, ďalej zobrazovanie vzťahov, ktoré sprostredkovávajú skreslený obraz o role ženy a muža, propagujú alebo spôsobom zobrazenia schvaľujú partnerské spolunažívanie osôb rovnakého pohlavia, ďalej tiež sexuálneho správania prezentovaného ako forma zábavy; zobrazovanie nahoty a to samoučelne, kedy osoba so svojou pohlavnosťou predstavuje objekt, aby upútala pozornosť iných, aby oslovila sexuálne pudy diváka.*

Takéto zobrazenia nie sú v súlade s ochranou dôstojnosti osôb a majú za následok provokáciu, šokovanie a predčasné prebudenie sexuálneho pudu u detí, skreslené vnímanie vzťahov medzi osobami rôzneho a rovnakého pohlavia (ohrozujú morálny vývin detí).

- ❖ *zobrazovanie iných nevhodných scén a zobrazení, najmä kde sa prezentujú drogové, hrácke a iné závislosti - pitie alkoholu, fajčenie, a to najmä spôsobom, keď sa schvaľuje či ospravedlňuje,*
- ❖ *používanie vulgárneho jazyka, slovných vyjadrení, ktoré urážajú, ponížujú osoby.*

Ďalšie kritériá nevhodnosti programov pre deti vyberáme z Metodiky JSO (kategória programov nevhodné a neprístupné pre maloletých do 18 rokov):

- násilie na živých bytostiach alebo ľuďoch, najmä zobrazenia násilnej smrti človeka zvlášť bez pocitov ľútosti (napr. aj šikanovanie, skupiny s patologickými normami správania, riziko a nebezpečenstvo ako zábava, fyzicky a/alebo psychicky týrané dieťa),
- zobrazenia zámerne vyvolávajúce pocity strachu alebo úzkosti (horory)
- slovnú agresivitu s urážlivými replikami, prejavmi neznášanlivosti a nenávisť (agresívne názory, xenofóbia, extrémny oportunizmus, rasizmus, náboženská neznášanlivosť, násilie voči etnickým skupinám či iným menšinám),
- obscénne gestá,
- sexuálne alebo erotické scény spojené s prejavmi násilia (ako napr. znásilnenia) alebo sexuálnymi deviáciami,
- zobrazenia takých vzťahov a spoločenských rolí, kde je dominantným vyhľadávanie pobavenia, aspirácie realizované za každú cenu a všetkými

- prostriedkami, alebo uspokojenie prameniace z využívania a "používania" iných ľudí, alebo z násilia či iných deviantných foriem správania,
- zobrazovanie drogovej a inej závislosti alebo promiskuitného sexuálneho správania, najmä keď tieto formy správania prezentujú alebo obhajujú autority,
 - schematické pohľady na svet dospelých, ponúkajúce zjednodušené a povrchné obrazy života dospelých, preceňujúce fyzickú silu a agresivitu, zvlášť **ak sa realizuje v správaní, ktoré je spojené s výkonom spoločenskej roly a/alebo činnosti verejných inštitúcií,**
 - také formy správania, pri ktorých sa prijímajú dôležité životné rozhodnutia bez ohľadu na následky týchto rozhodnutí a ktoré povzbudzujú k imitácii takéhoto životného štýlu.

Kategória programov „nevhodné pre maloletých do 12 rokov“:

- zobrazenia spôsobujúce pocity strachu, depresie, bezmocnosti, vytvárajúce predstavu málo bezpečného a neistého sveta riadeného silami, voči ktorým sú aj dospelí bezmocní, alebo sú iným spôsobom nevhodné vo vzťahu k emočnej a sociálnej zrelosti (napr. ohrozenie rodiny, rodičovských vzťahov) a môžu viesť k neadekvátnej interpretácii komunikátov,
- reálne udalosti, zobrazované prostredníctvom reálneho násilia alebo následkov reálneho násilia na živých bytostiach, vrátane živelných pohrôm, dopravných a leteckých nešťastí , najmä obrazy zranení, krvi
- príbehy s negatívnymi skúsenosťami, ktoré vyzerajú reálne a ktoré vyzerajú, že by sa mohli prihodiť divákovi (deťom), čím by mohli vyvolať u detí efekt obeť (príbehy z nemocničného prostredia, zranené a umierajúce deti, deti ako obeť kriminálnych činov a pod.),
- zobrazenia nahoty, ktoré nie sú bežné na verejnosti (resp. v rodine) a sú prezentované spôsobom, ktorý provokuje záujem o sexuálne vzťahy, ktoré by mohli viesť k predčasnému "prebudeniu" sexuálnych pudov,
- prezentáciu negatívneho správania, zobrazenú atraktívnym spôsobom, zvlášť prostredníctvom príťažlivých alebo populárnych postáv (vzorov), ktoré produkujú také správanie, ako je alkoholizmus, fajčenie, drogové a hrácke závislosti, používanie zbraní ako útočného prostriedku,
- zobrazenia správania, kde je možnosť ublížiť si nedostatočne zreteľná a riziko sa prezentuje ako zábavné (napr. adrenalínové športy, fantazijné predstavy lietania, premiestňovania na veľké vzdialenosti, potápania a pod.).

In: Bobáková, Eleonora- Kutaš, Radoslav. Jednotný systém označovania programov z hľadiska vekovej vhodnosti a podmienky jeho uplatňovania. Koncepcia. *Rada pre vysielanie a retransmisiiu*. In: <http://www.rada-rtv.sk/>

V tejto súvislosti učiteľ nadviaže na učebný text Filmový kritik.

Žiaci by sa v rámci tejto časti mali oboznámiť s označovaním televíznych programov. Je dôležité, aby pochopili, že programy nemusia byť vždy dobre ohodnotené.

Tie totiž označujú samotní vysielatelia a môže sa stať, že programy do jednotlivých kategórii zle zaradia či už neúmyselne alebo úmyselne, aby tak zvýšili počet divákov, pre ktorých sú programy určené.

Žiakov upozorníme, že niekedy dokonca za takéto zlé označenie dostávajú televízie pokutu od Rady pre vysielanie a retransmisiu, ktorá dohliada nad správnosťou označovania televíznych programov z hľadiska ochrany maloletých.

Zmyslom tejto časti však nie je len **usmerniť deti, aby nepozerali určité programy**, ale vyzdvihovať pozitíva programov, ktoré sú určené pre ich vekovú skupinu na základe konkrétnych ukážok a záverečných úloh v učebnici. Učiteľ by mal žiakom **vybrať pozitívne ukážky** príkladov správania ľudí v rámci relácií, resp. vyzdvihnúť pozitíva relácie ako takej.

To je aj spôsob, ako získať deti pre určité typy relácií.

V záverečnej aktivite sa žiaci učia aktívne komunikovať s médiami a ovplyvňovať televízne vysielanie. Aktivita sa môže realizovať v rámci poslednej **dvojhodiny**.

Materiálno-didaktické pomôcky: televízor, televízne programy vybraných televízií v tlačenej alebo on-line verzii, Zákon č.308/2000 Z.z. o vysielaní a retransmisii, Konceptia JSO v tlačenej alebo on-line verzii.

Literatúra:

1. Bobáková, Eleonora- Kutaš, Radoslav. Jednotný systém označovania programov z hľadiska vekovej vhodnosti a podmienky jeho uplatňovania. Konceptia. [Článkové znenie JSO schválené RVR dňa 13.09.2005, platné a účinné od 01.11.2005](#) Rada pre vysielanie a retransmisiu. In: <http://www.rada-rtv.sk/>
2. <http://www.stv.sk/>
3. Krajňák, Ondrej: Perspektíva televíznej tvorby pre deti a mládež na Slovensku, z hľadiska záujmu a skutočných potrieb divákov. Diz. práca. Výsledky výskumu. Bratislava: Teologická fakulta UK, 2005.

© Štátny pedagogický ústav: Spracovala PhDr. Viera Kačínová, december 2005.

Naša televízna relácia

Tematický celok: *Naša televízna relácia, Nakrúcame televíznu reláciu (v osemročnom gymnáziu alternatíva s tematickým celkom Nakrúcame film)*

Ročník: *Piaty; prvý (osemročné gymnázium)*

Časová dotácia: *18 vyučovacích hodín, 13 vyučovacích hodín (osemročné gymnázium)*

Nadväznosť na iné tematické celky: *Ako sa tvorí televízna relácia; Televízne žánre, ich vzorce a konvencie; Druhy programov pre deti a mládež v televízii; Charakteristické znaky televízie v odlišnosti od ostatných médií.*

Východisko:

Žiaci získali počas bloku venovanému televízii základné znalosti z procesu tvorby televíznej relácie a chápu špecifickosť televízie ako média. Orientujú sa v základných pojmoch, získali predstavu o jednotlivých profesiách a ich funkcii pri vzniku audiovizuálneho diela, odlišujú proces výroby televíznej relácie a filmu. Teoreticky sú oboznámení so žánrovými možnosťami spracovania ako aj špecifickosti filmovej reči. Dôležitým prvkom v rámci tohto tematického celku je získanie vlastnej skúsenosti s prípravou a natočením televíznej relácie, ktorá otvorí nové kritické myslenie a hodnotenie existujúcich televíznych relácií.

Ciele:

Žiaci sú schopní:

1. aplikovať získané teoretické poznatky pri simulácii nakrúcania autorsky vlastnej štúdiovej relácie v triede,
2. analyzovať audiovizuálny komunikát a kriticky hodnotiť televízny program podľa kritérií: námety, jeho zaujímavosť a spôsob spracovania námety,
3. participovať na kolektívnom procese tvorby televíznej relácie od napísania a výber najlepšieho námety až po realizáciu,
4. preukázať zručnosť pri obsluhovaní filmovej kamery.

Metodický postup: (metódy a formy práce so žiakmi)

Námety na metódy a formy práce so žiakmi uvádzame chronologicky aj s približnou hodinovou dotáciou.

V zmysle dosiahnutia **prvých dvoch učebných cieľov** odporúčame učiteľovi na **prvých dvoch hodinách:**

1. Žiaci by mali z výkladu učiteľa, z diskusie, z práce s učebnicou porozumieť procesu vzniku televíznej relácie. Dôležitú časť tvorí úloha na doma, uvedená v učebnici, ktorú však žiaci na hodine prezentujú.

Na ďalších **jedenástich vyučovacích hodinách** v súlade s **prvým, tretím a štvrtým učebným cieľom:**

2. Žiaci by mali pochopiť dôležitosť námety, ako vhodnú metódu práce navrhujeme vyhlásenie súťaže o najlepší námety na scenár. Verejne by mali byť zhodnotené všetky námety najmä z pohľadu – invencie, kreativity,

možnosti realizácie, vhodnosti a obsažnosti témy, atraktívnosti z pohľadu diváka. (4 h)

3. Výherný námet, prípadne viaceré alternatívy by mali byť rozpracované do podoby bodového scenára, prípadne do podoby technického scenára v závislosti od žánru AV diela. Spoločne by mali žiaci vybrať najdokonalejšie spracovaný scenár. (4h)
4. Po fáze spoločnej práce, kedy sa každý žiak stal na istý čas dramaturgom, by bolo dobré vytvoriť kompletný výrobný štáb a simulovať nakrúcanie študijového programu dostupnou záznamovou technikou. Hlavným technickým obmedzením je pravdepodobná absencia strihového zariadenia. Z tohto dôvodu je treba strihať už v kamere, to znamená, nahrávať rôzne uhly záberov, veľkosti záberu za sebou. Zaujímavejšou bude teda práca kameramana, ktorý bude musieť suplovať viackamerové štúdio. Ak sú na to vytvorené podmienky, je možné spracovať scenár s dvoma odlišnými tímami a poukázať na rozličné výstupy v podobe AV diela napriek skutočnosti, že vznikli na základe identických predlôh. O tejto skutočnosti a jej príčinách je možné viesť diskusiu (alternatívne prístupy k spracovaniu, režisárska licencia, odlišné interpretácie predlohy). (4h)
5. Bezprostredné reakcie na výsledné diela po spoločnej projekcii v triede je možné nahrávať na videokameru a následne prediskutovať, čo bolo dobré, v čom sa tvorcovia dopustili chýb a podobne. Na tomto materiáli je takisto ideálne prediskutovať zákonitosti filmovej reči a porovnať výsledný efekt s predstavou ukrytou v námete a v scenári. Taktiež zaujímavým by bol pohľad autora scenára na vzniknuté dielo. Bola hlavná myšlienka dobre preložená do filmovej reči? Nestratilo sa nič z pôvodného zámeru tvorcu? (2h)

Alternatívou realizácie nahrávania relácie v simulovanom štúdiu v škole je skutočné nahrávanie relácie a jej prípadné odvysielanie najmä v regionálnych televíziách. To však predpokladá úzku spoluprácu s médiami v lokalite a s ich odborníkmi

V rámci tohto tematického celku je možné na úvod organizovať **exkurziu** do vybranej televízie v prípade, že ju žiaci neabsolvovali už predtým. Žiaci by tak mali zažiť, ako sa tvorí televízna relácia priamo v teréne (mohli by sa zúčastniť priamo ako diváci napr. v rámci detského vysielania...) a nechať sa inšpirovať pri vlastnej tvorbe.

Poznámky k výučbe tematického celku na osemročných gymnáziách:

Tematický celok **Nakrúcame televíznu reláciu je v osemročných gymnáziách alternatívou s tematickým celkom Nakrúcame film**. Učiteľ podľa vlastného uváženia a záujmov žiakov vyberie, či si žiaci v rámci 13 vyučovacích hodín budú vyrábať krátky filmový príbeh alebo televíznu reláciu. Učiteľ uplatní metodické odporúčania toho tematického celku, ktorý si zvolí ako predmet aktívnej mediálnej práce so žiakmi.

Materiálno-didaktické pomôcky:

videokamera – VHS, prípadne digitálna kamera, televízor s možnosťou projekcie natočeného záznamu, ukážky hotových scenárov, predlôh, prípadne ostatných materiálov spojených s prácou produkcie (montážno-technické listy a pod).

Literatúra:

1. DROBKA, P.: Produkcia hraných filmov. Bratislava : Petrus, 2004.
2. DWORAK, E.: Televízna dramaturgia. Bratislava : STV a VŠMU, 2000.
3. Encyklopédia filmu. Bratislava : Obzor, 1993.
4. MONACO, J.: Jazyk filmu. Znaký a syntax. Slovník filmovej teórie I. Praha : Český filmový ústav, 1991

© Štátny pedagogický ústav: Spracoval Mgr. Marián Matyáš (FMK UCM v Trnave), doc. Viera Gažová, CSc., marec 2005.

